

Sonja Bančić, Tina Matanić

KLIO⁵

Izdavač

Školska knjiga, d. d.
Zagreb, Masarykova 28

Za izdavača

dr. sc. Ante Žužul

Direktorica školskog programa

Matilda Bulić, prof.

Glavna urednica

Jelena Lončarić

Urednici

dr. sc. Deniver Vukelić
Sonja Miličević Vukelić, prof.

Recenzentica

Karmen Perković, prof.

Ilustracije

Ivan Šivak, Zoran Jelača,
Piktoteka Školske knjige

Zemljovid

Tomislav Kaniški

Grafičko-likovna urednica

Iva Baus

Prijelom

Snježana Engelman Džafić

Lektorica

Anđa Matić

Korektorica

Božena Pavičić

Tisak

Grafički zavod Hrvatske, d. o. o., Zagreb
Tiskanje završeno u travnju 2020.

Agencija za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske
odobrila je uporabu ove radne bilježnice rješenjem:

KLASA: 602-09/19-01/0147

URBROJ: 561-06/13-19-01

Zagreb, 17. lipnja 2019.

© ŠKOLSKA KNJIGA, d. d., Zagreb, 2019.

Nijedan dio ove radne bilježnice ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji način reproducirati
bez nakladnikova pisanog dopuštenja.

Sonja Bančić, Tina Matanić

KLIO 5

**radna bilježnica za povijest
u petom razredu osnovne škole**

2. izdanje

Zagreb, 2020.

UVOD U POVIJEST

ŠTO JE POVIJEST?

1. Objasnite svojim riječima značenje pojma povijest.

Individualni odgovor

2. Tko je on?

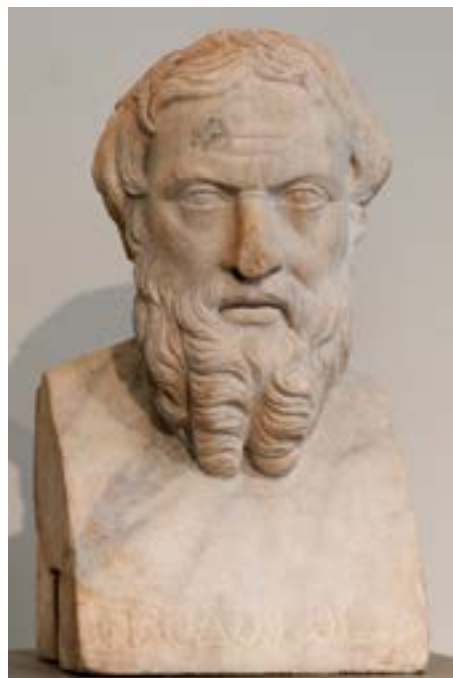
Grk podrijetlom

živio prije 2500 godina

Historia

Ciceron ga zove „ocem povijesti”

Odgovor: Herodot

KAKO PROUČAVAMO POVIJEST

3. Dopunite sljedeću rečenicu.

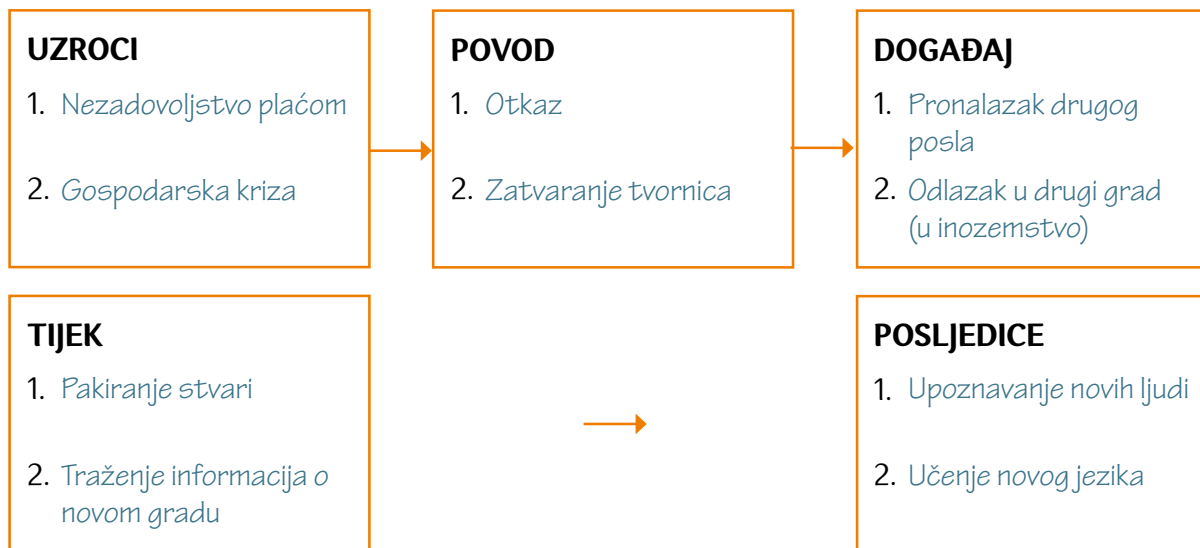
Povijest možemo proučavati u pet velikih područja ljudskih djelatnosti:

društva, ekonomije, znanosti i tehnologije,

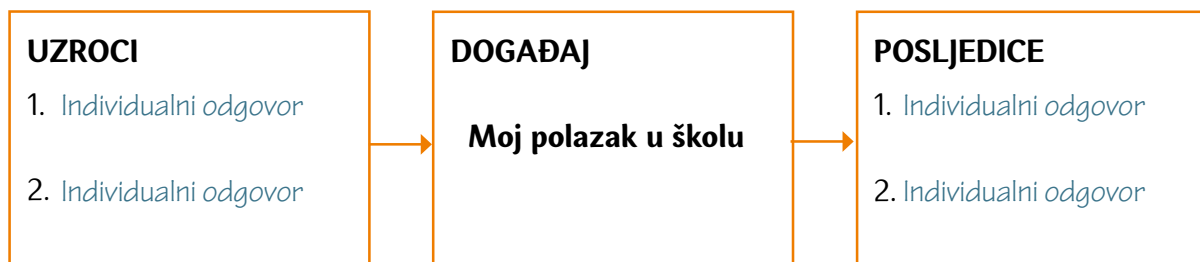
politike i filozofije te religije i kulture.

KAKO UČIMO O POVIJESTI?

4. Zamislite se u situaciji u kojoj s obitelji selite u novi grad ili mjesto. Pokušajte na tom primjeru događaja iz svakodnevnog života odrediti što su mogli bili uzroci, povod i posljedice tog događaja te kakav je bio mogući tijek tog događaja.

5. Navedite uzroke i posljedice vašeg polaska u školu.

6. Istražite uz pomoć učiteljice ili učitelja od kada u kontinuitetu postoji vaša škola.

Individualni odgovor

7. Koju promjenu koja vam se dogodila u životu smatrate najvažnijom. Zašto?

MOGUĆI ODGOVORI: Polazak u školu (rođenje brata ili seste i drugi individualni odgovori)

8. Na prazne crte napišite vrste povijesnih izvora.

pisani

materijalni

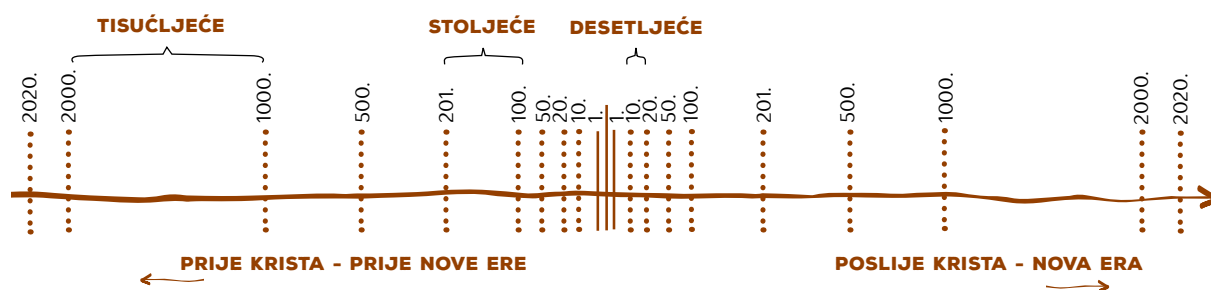
slikovni

tonski/zvučni

9. Popunite tablicu podacima o ustanovama i građi koju čuvaju.

USTANOVE	GRAĐA
muzeji	oruđe, oružje, novac, nakit...
arhivi	isprave, povelje, pisma, knjige...
arhivi/muzeji	knjige, novine, časopisi...
galerije	slike, fotografije, plakati...
filmoteke	filmske vrpce, CD, VHS kasete
fonoteke	ploče, audio kasete, CD

10. Promotrite ilustraciju i odgovorite na pitanja.

a) Što je crta ili lenta vremena?

Crta na koju razvrstavamo događaje prema njihovom vremenskom redoslijedu.

b) Što se može prikazati na crti ili lenti vremena?

Događaj i vrijeme njegovog zbivanja (godina, stoljeće).

c) Kako nazivamo redoslijed kojim su poredani događaji tijekom vremena?

Nazivamo ga kronološki redoslijed.

11. Objasnite sljedeće pojmove svojim riječima.

era dugo vremensko razdoblje koje započinje nekim važnim događajem

kalendar zapis koji omogućuje brojanje godina i računanje vremena

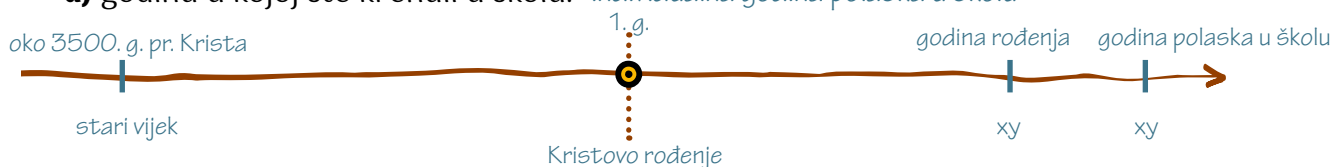
12. Na crti vremena označite:

a) početak kršćanske ere 1. g

b) godinu početka staroga vijeka / početak povijesti oko 3500. g. pr. Krista

c) godinu u kojoj ste rođeni individualna godina rođenja

d) godinu u kojoj ste krenuli u školu. individualna godina polaska u školu

13. Što sve može prikazivati povijesni zemljovid?

MOGUĆI ODGOVORI: Može prikazivati izgled državnih granica u prošlosti, pokrete vojski,

stara kulturna središta, mjesta bitaka, smjerove seljenja stanovništva...

14. U dvije rečenice opišite što je to oživljena povijest. Jeste li ikada vidjeli prikaz oživljene povijesti? Ako jeste, prepričajte u tri rečenice što ste tada doživjeli.

MOGUĆI ODGOVOR: Oživljena povijest je kad se uživo prikazuju stilovi odijevanja, rukotvorine,

zabave i bitke iz prošlosti. Dalje individualni odgovori.

15. Riješite križaljku i odgovorite na pitanja. Početna slova riječi u kvadratićima osjenčanima bojom daju naziv ljudskog pronalaska čijom pojavom razdvajamo prapovijest od povijesti.

a)

1.	P	O	V	I	J	E	S	T			
2.	I	Z	V	O	R	I					
3.	S	T	O								
4.	M	A	T	E	R	I	J	A	L	N	I
5.	O	Ž	I	V	LJ	E	N	A			

1. Naziv znanosti koja proučava događaje u prošlosti.
2. Ostaci iz prošlosti koji nam pomažu u proučavanju povijesti nazivaju se povijesni...
3. Koliko godina ima razdoblje koje nazivamo stoljeće?
4. Kakvim povijesnim izvorima pripada mač?
5. Kada zaljubljenici u prošlost prikazuju neki povijesni događaj onakvim kakav je on doista bio, to se naziva kakvom povijesti?

b) O kojem je ljudskom pronalasku riječ u križaljci?

O pismu.

c) Prisjetite se oko koje je godine započela njegova upotreba.

Oko 3500. g. pr. Krista.

16. U četiri rečenice objasnite razliku između posla koji obavljaju povjesničari i onoga koji obavljaju arheolozi.

MOGUĆI ODGOVOR: Arheolozi se bave pronalaženjem materijalnih povijesnih izvora.

Ono što pronađu često moraju očistiti i sastaviti u cjelinu. Povjesničari proučavaju

njihove pronalaskе te objašnjavaju za što su se upotrebljavali i kako su utjecali na ljudsku

svakodnevicu.

17. Analizirajte slijed povijesnih razdoblja. Koje je povijesno razdoblje najdulje trajalo? Što mislite, o kojemu povijesnom razdoblju imamo najviše podataka? Kako to objašnjavate?

MOGUĆI ODGOVOR: Najdulje je trajala prapovijest. Najviše podataka imamo o suvremenom

dobu jer su nam lako dostupni (internet, novine, fotografije, filmovi...)

18. Izradite plan istraživanja povijesti svoje škole. Kamo biste najprije pošli po osnovne podatke?

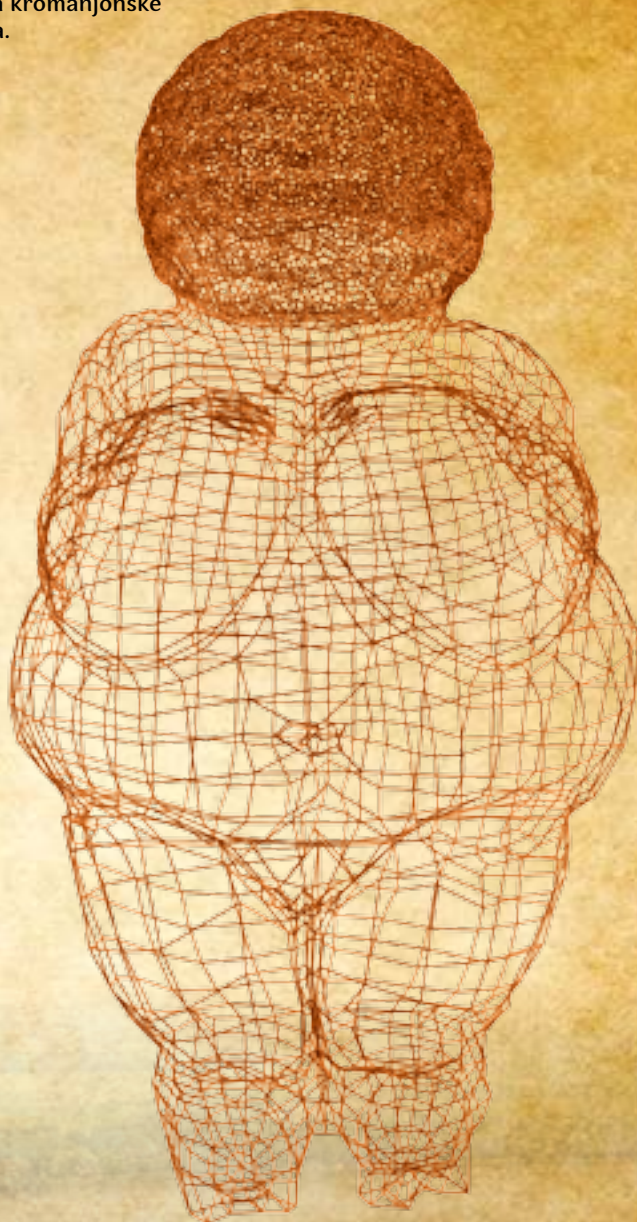
MOGUĆI ODGOVOR: Podatke bih potražio/la u spomenici svoje škole ili na internetskim

stranicama škole.

PRAPOVIJEST

Venera iz Willendorfa jedan je od najpoznatijih ostataka kromanjonske kulture. Uključite aplikaciju i pogledajte je sa svih strana.

PRVE LJUDSKE ZAJEDNICE U PRAPOVIJESTI

POVIJESNI KONCEPT:
VRIJEME I PROSTOR

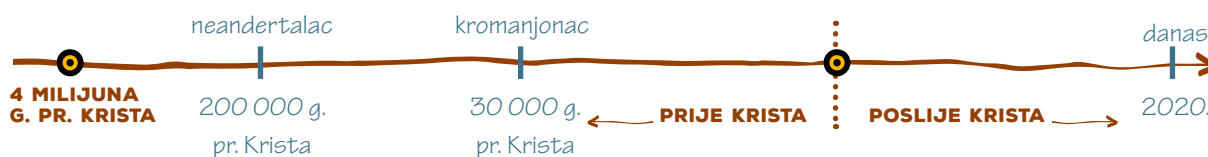
1. Na slijepoj karti:

- crvenom bojom obojite kontinent koji je nazvan „kolijevkom čovječanstva”
- na odgovarajuća mjesta upišite imena važnih nalazišta neandertalaca i kromanjonaca u Europi.

2. Označite na crti vremena:

- godinu u kojoj živite
- godine kada su se otprilike pojavili neandertalci i kromanjanci.

- Izračunajte koliko je godina otprilike prošlo od pojave neandertalaca do danas.

Otprilike 202 000 godina.

- d) Izračunajte koliko je godina otprilike prošlo od pojave neandertalaca do pojave kromanjonaca.

Otprilike 165 000 godina.

3. Na slijepoj karti:

- a) crvenim točkama označite i ispišite imena najvažnijih nalazišta starijega kamenog doba na tlu Hrvatske: Vindija, Krapina, Veternica, Šandalja, Romualdova pećina i Mujina pećina
- b) zelenim točkama označite i ispišite imena najvažnijih nalazišta mlađega kamenog doba na tlu Hrvatske: Pepelane, Sopot, Vučedol, Smilčić, Danilo, Markova spilja, Grapčeva spilja, Vela spilja
- c) podcrtajte imena onih nalazišta na kojima su i u razdoblju kamenoga i metalnog doba pronađeni arheološki nalazi
- d) žutom bojom obojite i ispišite ime na području na kojem su živjeli Histri, sivom bojom obojite i ispišite ime na području na kojem su živjeli Liburni, smeđom bojom obojite i ispišite ime na području na kojem su živjeli Japodi i plavom bojom obojite i ispišite ime na području na kojem su živjeli Delmati.

4. Na kojim područjima današnje Hrvatske imamo veći broj važnijih nalazišta iz razdoblja kamenoga i metalnog doba?

U brdskim, planinskim i krševitim područjima.

5. Na kojim su nalazištima pronađeni ostatci iz oba razdoblja prapovijesti? O čemu nam oni svjedoče?

Na Sopotu. Svjedoče nam o kontinuitetu naseljenosti u kamenom i metalnom dobu.

POVIJESNI KONCEPT:
RAD S POVIJESNIM IZVORIMA

6. Pročitajte sljedeći povijesni izvor i odgovorite na pitanja.

„U Hrvatskoj se nalaze dva svjetski poznata nalazišta neandertalskoga pračovjeka, Krapina i Vindija, čija su istraživanja dala veliki doprinos poznavanju značajki tih ljudi, njihove kulture i načina života. Osim Krapine i Vindije, postoji i niz drugih nalazišta u Hrvatskoj, na kojima nisu pronađeni sami fosilni ostatci neandertalaca, ali su prikupljene mnogobrojne njihove rukotvorine i životinjske kosti važne za rekonstrukciju njihova ponašanja.”

(Karavanić, Ivor, *Život neandertalaca*, Školska knjiga, 2004.)

a) Koja se nalazišta spominju u navedenom izvoru?

Krapina i Vindija

b) Što je pronađeno na tim nalazištima i po čemu su postala poznata?

Fosilni ostatci neandertalaca, njihove rukotvorine i životinjske kosti.

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

7. Unesite na odgovarajuće mjesto u shemi predložene pojmove: prapovijest, kameno doba, starije kameno doba, mlađe kameno doba, metalno doba, bakreno doba, bronzano doba i željezno doba.

8. Pročitajte odlomak u udžbeniku „Nove ljudske zajednice i pojava trajnih naselja”. S pomoću umne mape prikažite nastanak novih ljudskih zajednica u mlađemu kamenom dobu.

Individualni odgovor.

POVIJESNI KONCEPT:
USPOREDBA I SUČELJAVANJE

9. U slikovnici Mladena Kopjara *Plamenko u lovu na mamuta*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., prikazan je mali kromanjonac Plamenko i njegova obitelj. Pokušajte u knjižnici posuditi slikovnicu ili s pomoću interneta istražite kako je ilustrator slikovnice Ivica Stevanović zamislio Plamenka i prikazao ga u nekim životnim situacijama. Istražite postoji li još koja slikovnica sa sličnom tematikom.

Prikažite u obliku stripa u tri slike kako biste vi prikazali nešto iz života maloga kromanjonca, kojemu dajte ime po izboru te možete dodati i tekst po želji. Budite kreativni, ali vodite brigu o tome da u stripu prikazete predmete koje je kromanjonac doista upotrebljavao i način života kakvim je doista živio.

Individualni odgovor.

Individualni odgovor.

Individualni odgovor.

IZUMI MIJENJAJU ŽIVOT LJUDI

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

1. Zašto se otkriće vatre smatra važnim događajem u razdoblju starijega kamenog doba?

MOGUĆI ODGOVOR: Zato jer je čovjeku koristila kao izvor topline i kao obrana od divljih životinja.

2. U mlađemu kamenom dobu čovjek je živio u nastambama kao što su sojenice, kolibe i zemunice.

a) Pokušajte nacrtati svaku od spomenutih nastambi.

ZEMUNICA	KOLIBA	SOJENICA
Individualni odgovor:	Individualni odgovor:	Individualni odgovor:

b) Navedite prednosti i nedostatke života u jednoj od navedenih nastambi.

MOGUĆI ODGOVORI: Zemunica – prednost: topline, nedostatak: mogući odroni zemlje, koliba – prednost: čvrstoća, nedostatak: poplave, sojenica – prednost: neprijatelju i životinjama nedostupno, nedostatak: udaljenost od kopna

3. Kako je izum luka i strijele utjecao na svakidašnji život ljudi mlađega kamenog doba?

Olakšalo je lov, a time i pristup hrani.

**POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA**

4. U tablicu unesite izume koji su obilježili pojedino razdoblje prapovijesti. Pri tome neka vam pomoć bude tekst u udžbeniku.

KAMENO DOBA	METALNO DOBA
- kameni oblutak i ručni klin - koliba, zemunica, sojenica, gradina - kamena sjekira - uže, mreže, igla - luk i strijela - plug, keramičke posude - žrvanj, mužar - kotač	- peći, kalupi - saonice, kola - tkanine - lončarsko kolo - razno oruđe i oružje (mač, srp)

5. Objasnite kako je napredovala izradba odjevnih predmeta kroz prapovijest.

MOGUĆI ODGOVOR: Čovjek je u početku izrađivao odjeću od životinjske kože i krzna.

Kasnije je izrađivao vunu, konac i prve tkanine (lan) od kojih si je također izrađivao odjeću.

6. Koja su bila glavna obilježja vučedolske kulture? Ispunite tablicu.

VUČEDOLSKA KULTURA	
Današnje države na kojima se prostirala vučedolska kultura	Bosna, Srbija, Mađarska, Češka, Austrija, Hrvatska, Slovenija
Povijesno razdoblje koje je kultura obuhvatila	Prapovijest – metalno doba – bakreno doba
Obilježja vučedolskog naselja	Nastalo na ravnom prostoru na uzvisini i okruženo je strmim padinama
Zanimanja stanovništva	Stočari, ratari, kovači, ljevači
Odijevanje	Lanene i vunene tkanine
Najpoznatiji nalaz	Vučedolska golubica
Ostali nalazi arheologa	Kola od keramike, vučedolska čizmica, sjekire, kalupi, posude

7. Pročitajte sljedeći povijesni izvor i odgovorite na pitanja.

„Mnogi su pripadnici neolitičkih kultura čuvali i pripremali hranu u grubim i sasvim jednostavnim posudama, bez ili s vrlo malo ukrasa, u posudama koje je vrlo teško razlikovati. Ali stvorili su i niz vrlo kvalitetnih i brižno ukrašenih posuda, katkad sasvim nepraktičnih i neprikladnih za uporabu. Takvo se posuđe rabilo za posluživanje hrane u nekim svečanijim zgodama ili vjerskim obredima (...) Svaka je neolitička kultura svoju keramiku ukrasila i obilježila sebi svojstvenim načinom i stilom. Neke su voljele oslikavanje, druge su usavršile izradu različitih reljefnih ukrasa, treće su urezivanjem stvorile maštovite kompozicije.

Od svih predmeta naših neolitičkih prethodnika keramičko posuđe je do današnjih dana sačuvano u najvećem broju i u najboljem stanju.”

(Dimitrijević, Stojan; Težak-Gregl, Tihomila;
Majnarić-Pandžić, Nives: *Prapovijest*, Naprijed, Zagreb, 1998.)

a) O čemu govori izvor?

Govori o tome kako su pripadnici neolitičkih kultura izrađivali i ukrašavali posude

te za što su ih upotrebljavali.

b) Kako su znanstvenici, autori tog izvora, došli do navedenih informacija?

Došli su uz pomoć istraživanja i proučavanja arheoloških ostataka.

c) Što se od razdoblja neolitika do danas nije promijenilo u načinu izradbe keramike?

Keramika se i dalje proizvodi pečenjem raznih vrsta gline na visokoj temperaturi.

- d) Navedite barem dva razloga koji bi mogli potkrijepiti tvrdnju da je do današnjih dana keramičko posuđe iz neolitika sačuvano u najvećem broju i u najboljem stanju.

MOGUĆI ODGOVORI: 1. Čovjek je keramičke posude svakodnevno upotrebljavao.

2. Keramičke posude su otporne na razne vremenske uvjete.

- e) Zamislite da živite u razdoblju neolitika te da vam je potrebna posuda za čuvanje hrane i trebate je sami izraditi i ukrasiti. Crtežom prikažite kako bi izgledala vaša posuda.

Individualni odgovor.

POVIJESNI KONCEPT:

POVIJESNA PERSPEKTIVA

8. Pročitajte u udžbeniku odlomak koji govori o odijevanju stanovnika Vučedola. U udžbeniku se nalazi ilustracija kojom je autor htio prikazati izgled odjeće djevojke iz Vučedola. Pokušajte zamisliti i nacrtajte kako zamišljate da je mogao biti odjeven mladić iz Vučedola, uzimajući u obzir sve poznate činjenice o njihovom odijevanju.

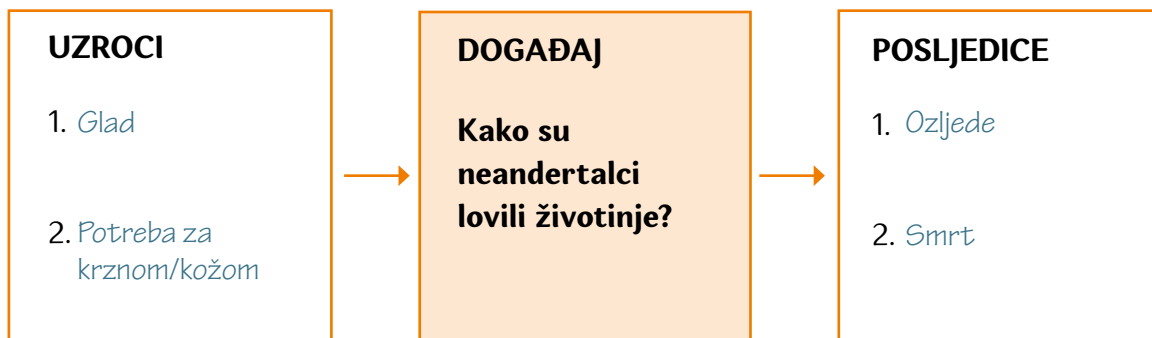
Individualni odgovor.

OD SKUPLJAČA HRANE I LOVACA DO RATARA, STOČARA, OBRTNIKA I TRGOVACA

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

1. U udžbeniku ste s pomoću ilustracije i teksta saznali kako su neandertalci lovili životinje. Navedite barem dva uzroka i dvije posljedice takva lova.

2. Zaokružite točne odgovore.

Nova zanimanja koja se pojavljuju kao posljedica pojave i upotrebe metala u svakidašnjem životu jesu:

a) ribarstvo	☒ b) rudarstvo
c) stočarstvo	☒ d) trgovina
☒ e) obrt.	

3. Kako je robna razmjena utjecala na upotrebu i dostupnost različitih proizvoda u svakidašnjem životu?

Olakšala je ljudima nabavu onoga što im je potrebno.

4. U zadatku su navedene tvrdnje koje će vam pomoći odgovoriti na pitanje: Kako su Kelti i Grci utjecali na ilirske narode? Ako je tvrdnja točna, zaokružite T, ako nije točna, zaokružite N.

Ilirski narodi u dodiru s Keltima i Grcima počinju upotrebljavati novac. (T) N

S pojavom novca ilirski narodi se sve više bave poljodjelstvom i rudarstvom. T (N)

Kelti upoznaju ilirske narode s tehnikom kaljenja željeza i lončarskim kolom. (T) N

POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA

5. Ispunite sljedeću tablicu.

	ČOVJEKOV PREDAK	
	NEANDERTALAC	KROMANJONAC
nalazišta	Neanderthal, Krapina	Cro-Magnon, Sopot
kada se pojavio	Oko 200 000 g. pr. Krista	Oko 35 000 g. pr. Krista
nastambe	Kolibe od granja, lišća i kože	Zemunice, kolibe, sojenice i gradine
način života	Nomadski	Sjedilački
način lova	U skupinama	U skupinama ili pojedinačno
upotrebljava li vatru	Da	Da

6. S pomoću podataka iz tablice na prethodnoj stranici riješite zadatke.

- a)** Koje promjene uočavate u svakidašnjem životu ljudi od pojave neandertalaca do pojave kromanjonaca? Postoji li kontinuitet i, ako postoji, kakav?

Čovjek si je raznim izumima pokušavao olakšati svakodnevni život.

Postoji kontinuitet – podjela poslova unutar zajednice.

- b)** Objasnite svojim riječima čine li vam se te promjene velikima s obzirom na stotine tisuća godina između pojave neandertalaca i kromanjonaca.

Individualni odgovor.

- c)** Izdvojite po jedno otkriće i promjenu koju smatrate najvažnijom u životu neandertalaca i kromanjonaca. Objasnite svoj odabir.

Individualni odgovor.

POVIJESNI KONCEPT:

POVIJESNA PERSPEKTIVA

7. Nacrtajte strip u tri sličice u kojem ćete prikazati kako je tekla robna razmjena u prošlosti.

Individualni odgovor.	Individualni odgovor.	Individualni odgovor.

VJEROVANJA I POČETCI UMJETNOSTI

POVIJESNI KONCEPT:

VRIJEME I PROSTOR

1. Na crtu vremena unesite razdoblje iz kojeg potječu crteži u špiljama Lascauxu i Altamiri.

2. Izračunajte koliko je godina otprilike prošlo od pojave kromanjonaca do slikanja na zidovima u špiljama Lascauxu i Altamiri.

Oko 18 000 godina.

POVIJESNI KONCEPT:

UZROCI I POSLJEDICE

3. Zaokružite slovo T pokraj točnog odgovora, a N pokraj netočnoga.

Špiljsko slikarstvo pronalazimo u mnogim špiljama u Francuskoj i Španjolskoj. ☒ T ☐ N

Kromanjonci su crtali bojama životinjskog podrijetla. ☐ T ☒ N

Špiljske su slike bile povezane s religijskim obredima kromanjonaca. ☒ T ☐ N

U Grapčevnoj špilji u Hrvatskoj pronađeni su ostatci špiljskog slikarstva. ☐ T ☒ N

4. Preoblikujte tvrdnju ili tvrdnje koje su u 1. zadatku netočne tako da budu točne.

Kromanjonci su crtali bojama koje su dobili od minerala. U Romualdovoj pećini u Hrvatskoj

pronađeni su ostatci špiljskog slikarstva.

5. Navedite uzroke pojave špiljskog slikarstva i koje su posljedice oslikavanja špilja sve do današnjih dana.

Uzroci: potreba čovjeka za za umjetničkim stvaranjem vjerski motivi

Posljedice: upoznavanje likovnog stvaralaštva kromanjonaca

**POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA**

- 6. Umjetnost se u prošlosti različito doživljavala i mijenjala. Na slikama je prikazan način umjetničkog izražavanja u prapovijesti i starom vijeku te moderni način umjetničkog izražavanja grafitima.**

Slika iz Lascauxa

Grčka umjetnost

Grafiti (autor: Scott McIntyre)

- a)** Kako se od razdoblja prapovijesti do danas mijenjao način umjetničkog izražavanja ljudi?

MOGUĆI ODGOVOR: Umjetničko je izražavanje postalo bogatije.

- b)** Izdvojite sličnosti i razlike u umjetničkom izražavanju ljudi u prošlosti i danas.

MOGUĆI ODGOVOR: I prije i danas koristi se više boja. Prije su se uglavnom prikazivale

životinje i ljudi, a danas se više prikazuju simboli.

- c)** Što su ljudi u prošlosti željeli izraziti oslikavajući zidove špilja ili zidove prostorija svojih domova, a što žele izraziti danas crtanjem grafita na javnim površinama?

MOGUĆI ODGOVOR: U prošlosti su željeli prikazati svoje viđenje svijeta koje ih okružuje, a

danas crtanjem grafita žele izraziti svoj stav o nečemu.

**POVIJESNI KONCEPT:
RAD S POVIJESNIM IZVORIMA**

- 7. Pročitajte sljedeći povijesni izvor i odgovorite na pitanja.**

„Godine 1963. popularizator znanosti Alexander Marshack upravo je dovršavao knjigu o usponu ljudske civilizacije kad je naišao na članak o izgrebenoj koščici pronađenoj u Ishangu, nalazištu iz kamenog doba pri izvoru Nila u srednjoj Africi. Kost je potjecala iz otprilike 6500. g. pr. Krista... (...) Marshack se udubio u proučavanje zareza na kosti te je još istog dana shvatio da je intuitivno ‘razbio kod’ skriven u oznakama – bio je to kalendar, s oznakama koje su predstavljale broj dana sukcesivnih* Mjesečevih faza od prve pojave mladog Mjeseca i tako sve do uštapa i napokon ponovnog iščeznuća u nevidljivost.

Ne znajući bi li vjerovao vlastitim zaključcima, Marshack je nastavio s radom pa je ispitao na desetke sličnih primjeraka s nalazišta iz kamenog doba, a napose iz slavni oslikanih špilja zapadne Europe. Isti se obrazac stalno ponavljao pa su arheolozi, unatoč početnoj skepsi*, počeli ozbiljno shvaćati njegov rad. (...) Neke od oznaka što ih je otkrio, što se napose odnosi na ranije primjerke, mogle bi doista biti slučajne ogrebotine, a nisu ni svi predmeti sa smišljeno unesenim oznakama neizbježno i kalendari. (...) Marshack zacijelo ima pravo kad smatra da su prvi kalendari bili lunarni. Mjesec je bio neobično važan za društva koja su živjela od lova i ribolova pa neka stvorenja love i noću.”

(James, P.; Thorpe, N., *Drevni izumi*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2007.)

* sukcesivno – koje dolazi jedno za drugim
skepsa – sumnja

a) O čemu je riječ u ovom izvoru?

O čovjeku koji je, proučavajući izgrebenu košćicu, zaključio da se radi o kalendaru.

b) Koje se nalazište spominje u izvoru i iz kojeg je razdoblja?

Nalazište Ishang iz kamenog doba.

c) Što povezuje pronađenu „izgrebenu košćicu” i druge slične nalaze, posebno one pronađene u oslikanim špiljama?

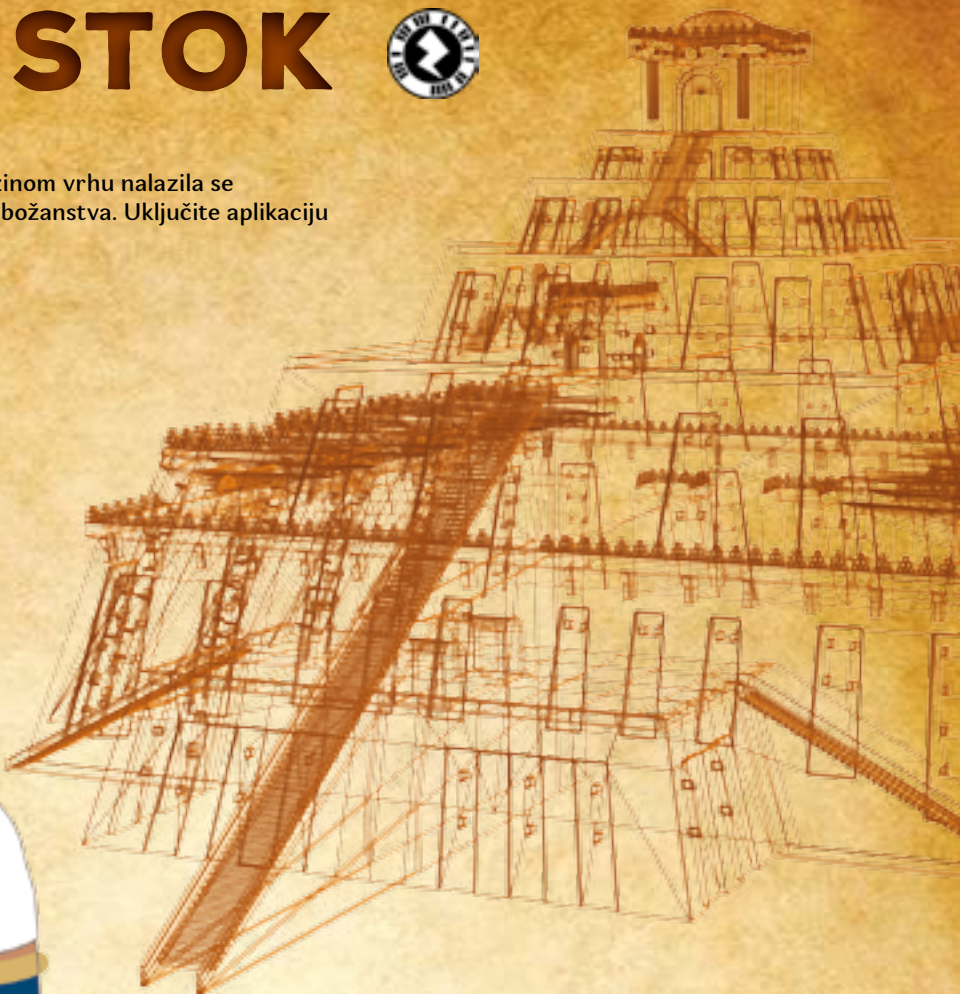
Povezuju ih oznake kojima je čovjek bilježio broj dana između Mjesečevih faza.

STARI ISTOK

Zigurat je stepenasta građevina. Na njezinom vrhu nalazila se zvjezdarnica s kipom i hramom mjesnog božanstva. Uključite aplikaciju i pogledajte zigurat sa svih strana.

GRAD POSTAJE GOSPODARSKO SREDIŠTE DRŽAVE

1. Objasnite u dvije rečenice što je grad.

Grad je naselje s više tisuća stanovnika. U gradu se ljudi bave različitim zanimanjima.

POVIJESNI KONCEPT:
VRJEME I PROSTOR

2. Na slijepoj karti:

- ucrtajte najvažnije sumerske gradove države
- crvenom bojom ucrtajte područje tzv. plodnog polumjeseca
- u pravokutnike upišite nazive dviju rijeka koje su redovito poplavljivale područje Mezopotamije i činile zemlju plodnom.

3. Poredajte mezopotamske narode kronološkim redom brojevima od 1 do 4.

ASIRCI

3

SUMERANI

1

BABILONCI

2

NOVOBABILONCI

4

4. Na slijepoj karti:

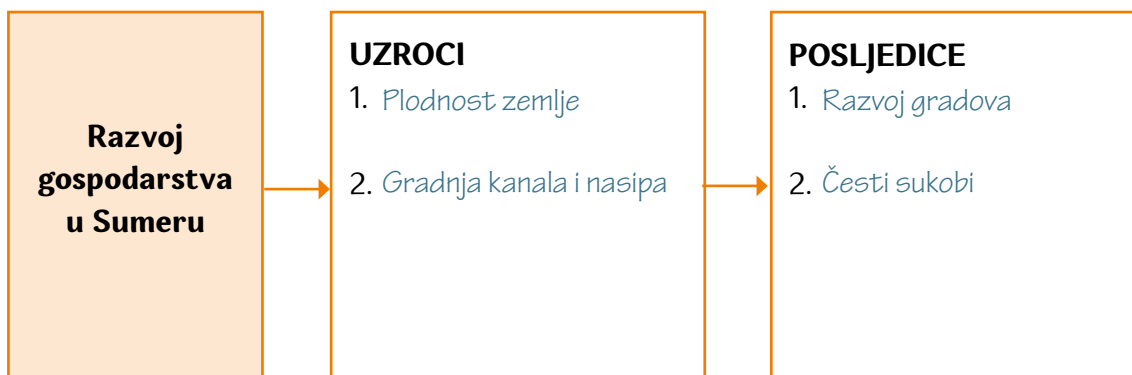

- ucrtajte granice Asirske države
- ucrtajte prijestolnicu Asirske države
- ucrtajte grad u kojem je bio Asurbanipalov kraljevski arhiv.

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

5. U tablicu unesite podatke o uzrocima i posljedicama razvoja gospodarstva u Sumeru.

POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA**6. Odgovorite na pitanja.**

a) Koja se promjena kod Sumerana dogodila oko 3500. g. pr. Krista?

Pojavilo se prvo pismo – klinasto pismo.

b) U četiri rečenice objasnite kako se dogodila ta promjena.

Individualni odgovor.

7. Odgovorite na pitanje.

Kojim je sve graditeljskim pothvatima Nabukodonozor II. obnovio Babilon te ga prema legendi pretvorio u jedan od najljepših gradova starog istoka?

Dao je sagraditi palače, hramove, parkove i raskošne gradske zidine.

POVIJESNI KONCEPT:
POVIJESNA PERSPEKTIVA**8. Riješite zadatak asocijacija. Nacrtajte građevinu. Koja je to građevina?**

hram

predviđanje poplava

zvjezdarnica

središte sumerskog grada države

Odgovor: Zigurat

Individualni odgovor.

POVIJESNI KONCEPT:
VRJEME I PROSTOR

9. Promotrite slijepu kartu i riješite zadatke.

- Označite na karti područje Gornjeg i Donjeg Egipta.
- Upišite naziv rijeke koja protječe Egiptom.
- Upišite na odgovarajuće mjesto imena egipatskih gradova: Memfis i Teba.
- Upišite na odgovarajuće mjesto imena Karnaka i Luxora.
- Označite piramidom mjesto gdje se nalazi Giza i Dolina kraljeva.

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

10. Objasnite u četiri rečenice kako je rijeka Nil utjecala na nastanak i razvoj Egipta.

MOGUĆI ODGOVOR: Nil se izljevao i poplavljavao okolno područje. Na zemlju je nanosio mulj
i činio ju plodnom za razvoj poljodjelstva. Ljudi su se zbog potrebe radova na gradnji kanala,
brana i nasipa udruživali u veće zajednice. Tako su nastali prvi gradovi i sam Egipt.

DRUŠTVO I SVAKIDAŠNJICA STAROG EGIPTA I MEZOPOTAMIJE

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

1. Odgovorite na pitanja.

a) Zašto je Hamurabi donio zakonik?

Zato da bi zapisao sve tadašnje zakone na jednom mjestu.

b) Zašto su ti zakoni bili iznimno strogi?

Zato da bi lakše održavao red i mir na teritoriju kojim je upravljao.

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

2. Pročitajte izvore i odgovorite na pitanja.

IZVOR 1

Rehmireov tekst o poslovima vezira

Rehmire je bio vezir i svećenik u XVIII. dinastiji, u doba faraona Tutmozisa III. i Amenhotepa II. Bio je nećak jednog od prijašnjih vezira. Sagradio si je raskošnu grobnicu u Tebi. U njegovoj je grobnici pronađen i sljedeći tekst:

„Drži na oku vezirsku dvoranu za audijencije, dobro pazi na sve što se tamo događa jer je to oslonac cijele države... Evo (vezir) se ne okreće velikašima da bi čuo savjet, i nije svačiji pristalica... Kad primjerice iz Gornjeg ili Donjeg Egipta ili bilo otkuda dođe neki podnositelj molbe... moraš paziti da se sve obavi po zakonu, da sve bude u potpunosti, ispravno (tako da svatko dobije) ono što mu pripada. (...) Jednako se ponašaj prema onome koga poznaješ i prema onome koga ne poznaješ, prema onome s kim si blizak kao i prema onome tko ti je dalek (...) vezir je taj koji pred svim ljudima dijeli pravdu.”

(Povijest 2, Europapress holding d. o. o., 2008., Zagreb, str. 26)

IZVOR 2

Životopis Heruefa

Službenik dvora Heruef služio je u doba faraona Merenrea i Pepija II. U tekstu uklesanom u nekropoli južnog Egipta o sebi je dao napisati ovo:

„(…)

Princ, upravitelj južne zemlje, čuvar pečata, kraljev jedini prijatelj, svećenik čitač, vođa izviđača, neka je blažen pred Ptah-Sokarom, Heruef.

(…)

Stigoh iz svog grada.

Potekoh iz svog noma.

Izgradih si kuću i postavih na nju drvena vrata.

Iskopao sam bazen, posadio sikomore.

Postao sam kraljev miljenik.

Naslijedih očev imetak.

(…)

Čuvar kraljeva pečata, jedini prijatelj, svećenik čitač, vođa izviđača, koji svom gospodaru donosi dobra iz svih stranih zemalja. Onaj koji daruje danak u kraljevsku riznicu. Upravitelj svih zemalja Gornjeg Egipta koji širi strah od Horusa u stranim zemljama.

(…)

Prvo putovanje u zemlju Yam

(…)

Izvršio sam to u roku od sedam mjeseci. Odande sam donio razne darove i rijetko viđene stvari. Slavili su me i unaprijedili zbog mog uspjeha.”

(Igor Uranić, *Stari Egipat*, Školska knjiga, Zagreb, 2002., str. 84)

a) Koji su bili poslovi vezira?

Nadzirao je posjetitelje, upravljao je dijelom teritorija, čuvao je pečat, bio je

svećenik čitač.

b) Kako faraon preporučuje da se taj posao obavlja?

Posao treba obaviti po zakonu, ispravno i nepristrano.

c) Kakve nagrade dobiva vezir?

Dobiva razne darove, slave ga i unapređuju zbog njegovih uspjeha.

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE**3. Pročitajte izvor i odgovorite na pitanja.****O vojniku i ratovanju**

„Nakon što je Njegovo Veličanstvo porazilo Azijate, on je otplovio na jug (...) kako bi potukao Nubijce. On počinio veliki pokolj među njima, a ja mu prinošah svoje trofeje: dva živa zarobljenika i tri ruke. I bijah nagrađen zlatom i dvojicom sluga.”

(Igor Uranić, *Životi Egipćana*, Arheološki muzej u Zagrebu, 2013., str. 110)

a) Koju je nagradu dobio vojnik nakon bitke?

Zlato i dvojicu sluga.

b) Što mislite je li nagrada bila vrijedna? Zašto tako mislite?

Individualan odgovor.

POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA**4. Pročitajte izvor i odgovorite na pitanja.****Stela Ramzesa II. iz sela Kubana u Nubiji**

„Vi, vrijedna mladosti, što niste nikad umorni i što svaki dan provodite radeći. Ja, Ramzes Meriamun, izjavljujem da ćete životnih namirnica imati u izobilju, da se više čuti neće: „Ah, kad bismo imali (...) Ispunit ću sve vaše potrebe, a vi ćete za mene raditi s prijateljstvom u srcu. Ja sam budan branitelj vaših uvjeta: zalihe koje posjedujete bit će teže od onih posuđenih... Ja poznajem vaš izvanredan zanat, isto tako sam svjestan da se s punim trbuhom radi bolje (...) i svatko od vas ima mjesec dana plaćen unaprijed (...) Za vas će se napuniti skladišta kruhom, mesom i kolačima (...) Sandala, odjeće i pomada bit će u izobilju tako da možete namazati glavu svakih deset dana, moći ćete se odjenuti (u novo) svake godine, a vaše će noge uvijek biti prikladno obućene... Sve ovo učinio sam za vas kako biste obilovali i radili za mene složnog srca.”

(*Povijest 2*, Europapress holding, Zagreb, 2008., str. 47)

a) Kako faraon Ramzes II. naziva radnike? Zašto je tomu tako?

Naziva ih "vrijedna mladosti". Zato što ih tako hrabri i motivira da još bolje rade za njega.

b) Navedite što sve Ramzes II. obećava da će radnici dobiti.

Dobit će hrane u izobilju, sandale, odjeću, pomasti te plaću.

c) Izdvojite rečenicu u kojoj se objašnjava zašto je Ramzes II. široke ruke prema radnicima.

„Sve ovo učinio sam za vas kako biste obilovali i radili za mene složnog srca.”

RAZVOJ PISMA I ZNANOSTI NA STAROM ISTOKU

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

1. Pročitajte izvor i odgovorite na pitanja.

„SLIKOVNO PISMO U EGIPTU I KINI

Kao što je prvi ljudski govor nastojao slikovito prikazati predmete kretnjama i riječima, tako je i prvo pismo bilo slikovno. Ali, kao i govor, i pismo se postupno sve više udaljavalo od prvobitnih slika. O razvoju slikovnog pisma kod starih Egipćana i Kineza donosimo dva odlomka iz knjige Zvonimira Kulundžića 'Knjiga o knjizi' (1957.)

21. XII. 1821. god. Champollion je napokon prekinuo s tom predajom (da su hijeroglifi slike riječi), i to na temelju jednostavnog razmišljanja: hijeroglifski dio natpisa na kamenu iz Rosette ima oko tri puta više znakova od grčkih riječi: kako je, dakle, moguće da svaki znak odgovara cijeloj riječi? I tada je, naposljetku, učinjen prvi veliki korak naprijed. On je grčka imena koja je znao pročitati u demotskom ispisao hijeratskim i hijeroglifskim pismom i ustanovio da riječ koju je on smatrao za Ptolomeus odgovara točno onomu mjestu na natpisu na kojem je tražio kraljevo ime. Tako je on našao slova p, t, o, l, o, m, i, s, ali još uvijek nije bio sasvim siguran. Znao je da postoji jedan spomenik koji je mogao potvrditi ili poreći njegovo zaključivanje: on je znao za jedan obelisk na kojemu se nalazio i grčki tekst s imenom Kleopatra. Napokon je mjeseca siječnja god. 1822. dobio kopiju toga natpisa; i zaista, ime Kleopatra stajalo je tu napisano točno onako kako je on to zaključivao po demotskom pismu. To je potvrdilo točnost slova p, o, t, l i dalo slova k, r, a, te jedan novi znak za slovo t.

Nakon toga sve je pošlo brzim tempom naprijed... Tada je, 14. rujna 1822., dobio iz Egipta nove tekstove s kraljevskim imenima u kojima je ustanovio imena... Ramzes i Thutmes, najveća kraljevska imena svih vremena... 27. rujna 1822. pariška Akademija primila je priopćenje da su hijeroglifi dešifrirani.

KINESKO PISMO

... pojmove koji se ne mogu izraziti crtežima materijalnih predmeta Kinezi su izražavali na vrlo komplicirane i vrlo različite načine. Npr., pojam svjetlo označavaju združenim znakovima za Sunce i Mjesec; pojam ptičje pjevanje – znakovima za usta i pticu; pojam suza – znakovima za oči i vodu; pojam dolje – linijicom i točkom ispred nje; pojam gore – linijicom i točkom iznad nje; pojam prijateljstvo – dvjema tijesno priljubljenim školjkama; pojam umor – sličicom čovjeka koji nešto nosi; pojam proljeće – sličicom biljke i Sunca iznad nje; Sunce koje viri kroz stablo označavalo je istok, nad stablom – podne, a pod stablom – večer ili mrak... Izmišljajući za svaku pojedinu stvar, za svaki pojedinu pojam novi znak, Kinezi su s vremenom nakupili strahovito mnogo znakova koje više nitko živ nije mogao pamtit; po računima nekih učenjaka, nakupilo ih se oko stotinu tisuća. Ali ipak, na sreću jadnih Kineza, svi ti znaci nisu bili u stalnoj upotrebi i više od polovice palo ih je već u zaborav..., ali ipak jedna kineska djeca moraju još i danas u školama učiti oko 5000 takvih znakova."

(M. Vrbetić, M. Žeželj, *Historijska čitanka za I. razred gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 1963., str. 33–34)

a) Zašto se slikovno pismo tako dugo zadržalo kod prvih civilizacija?

Ljudi su govorom slikovito prikazivali predmete pa je tako i prvo pismo bilo slikovno.

b) Zašto je glasovno pismo zamijenilo slikovno pismo?

Zato što se znakova skupilo previše i bilo je nemoguće sve ih upamtiti.

c) Zašto je glasovno pismo prihvatljivije za svakodnevnu uporabu?

Zato što je jednostavnije naučiti ga.

POVIJESNI KONCEPT:

KONTINUITET I PROMJENA

2. Objasnite u četiri rečenice kako je izum pisma pridonio povećanju ljudskog znanja o povijesti.

Mogući odgovor: Zapisivanje prošlih događaja omogućilo je lakši i sigurniji prijenos znanja.

Pojava pisma dovodi do pojave škola i širenja obrazovanja. Zbog svega toga mnoga su znanja sačuvana i do današnjih dana.

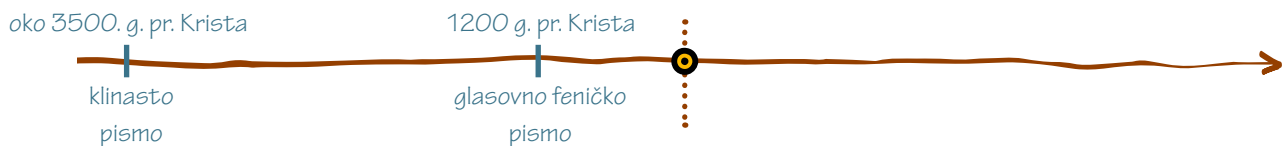

POVIJESNI KONCEPT:

VRIJEME I PROSTOR

3. Riješite zadatak.

Na crti vremena prikazite nastanak najstarijih pisama na svijetu.

POVIJESNI KONCEPT:

UZROCI I POSLJEDICE

4. Dopunite rečenice.

a) Egipatsko računanje vremena bilo je vezano uz poplavu Nila te su zbog određivanja prirodnih ciklusa godinu podijelili na tri godišnja doba: doba poplave, doba sjetve i doba žetve.

b) Za razliku od svih ostalih starijih pisama, fenički se alfabet razvio isključivo za potrebe trgovine, no budući da je bio vrlo praktičan, prihvatili su ga gotovo svi narodi na Sredozemlju.

RELIGIJE STAROG ISTOKA

POVIJESNI KONCEPT:
RAD S POVIJESNIM IZVORIMA

1. Promotrite sliku i odgovorite na pitanja.

a) Kako se naziva građevina sa slike?

Zigurat

b) Što se sve u njoj nalazilo?

Hram i zvjezdarnica

c) Što se nalazilo na vrhu građevine?

Zašto baš na vrhu?

Zvjezdarnica – iz nje su se proučavale zvijezde te predviđalo vrijeme poplave i suše.

POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA

2. Pročitajte izvor i odgovorite na pitanja.

Velika himna posvećena Atonu

„Bože ljeta koji je oblikovao sebe,
Koji je načinio zemlju, stvorio sve što je u njoj,
Sve ljude, stoku i jata,
Sve drveće koje raste iz zemlje,
Oni žive kad si zora za njih...
Ti si u mom srcu
Nema nikog drugog tko te poznaje,
Jedino tvoj sin, Neferkheprura, Jedini od Ra,
Koga si poučio svojim putevima i svojoj veličini. ...
Ti si se uzdigao za svog sina koji je nastao iz tvog tijela,
Kralja koji živi po načelu Maát, Kralju Dviju Zemalja,
Neferkheprura, Jedini od Ra,
Sinu Ra koji živi po načelu Maát, Vladaru kruna,
Ehnaton, veliki tijekom svog života i,
Velika kraljica koju on voli, Gospodarica Dviju Zemalja,
Nefer-nefru-Aton Nefertiti, živi vječno.”

(Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija, sv. 1: povijest i kultura starog Egipta*, Sveučilište u Zagrebu – Hrvatski studiji, Zagreb, 2016., str. 282–284)

- a) Pronađite u himni ime egipatskog faraona koji je u II. tisućljeću pr. Krista proveo vjersku reformu.

Ehnaton.

- b) Navedite što se promijenilo u egipatskoj religiji tom reformom.

Mnogoboštvo je zamijenio štovanjem samo jednog boga – Atona.

- c) Što se s reformom dogodilo nakon smrti njezina tvorca? Zašto?

Njegova je reforma ukinuta. Zato što je svećenstvo time vratilo staru slavu i moć.

POVIJESNI KONCEPT:

VRIJEME I PROSTOR

3. Dopunite rečenice:

- a) Feničani su bili mnogobošci. Svaki grad država imao je svojeg boga zaštitnika.

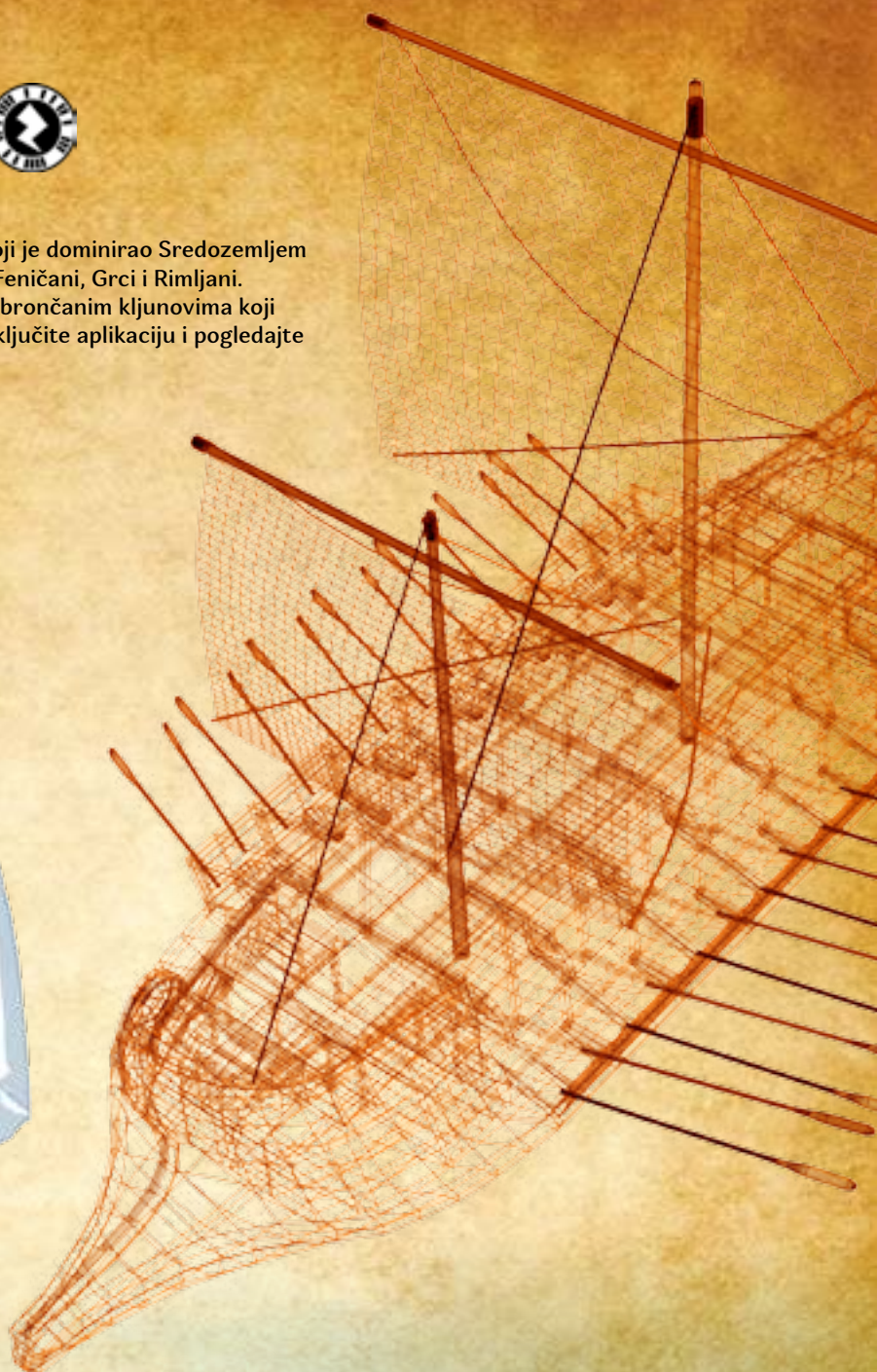
Tako je Baal, bog plodnosti, bio zaštitnik grada Sidona, Melkart, bog života ili smrti, smatran Suncem grada Tira, a Astarta (Ištar, koju su preuzeli od Babilonaca) božica neba i zemlje, plodnosti te rata i mira, grada Biblosa. Feničani su štovali i prirodne sile. Neka su vjerovanja, kao i umjetnost, preuzeli, a neka svoja proširili putujući i trgujući Sredozemnim morem.

- b) S kraljem Davidom, koji je vladao potkraj 11. st. pr. Krista, židovsko kraljevstvo na vrhuncu je moći. David osvaja do tada neovisan grad Jeruzalem pa on postaje glavni grad. Tamo je kralj Salomon, Davidov nasljednik, u 10. st. pr. Krista dao sagraditi hram posvećen bogu Jahvi.

GRČKA

Trirema ili troveslarka vrsta je ratnog broda koji je dominirao Sredozemljem od VII. do III. st. pr. Krista. Upotrebljavali su je Feničani, Grci i Rimljani. Troveslarke su poznate i po svojim pramčanim brončanim kljunovima koji su služili za probijanje protivničkih brodova. Uključite aplikaciju i pogledajte troveslarku sa svih strana.

DRUŠTVENI RAZVOJ U GRČKIM GRADOVIMA DRŽAVAMA NA SREDOZEMLJU I JADRANU

POVIJESNI KONCEPT:
VRIJEME I PROSTOR

1. Na slijepoj karti:

- o bojite zelenom bojom područje koje su naselila grčka plemena
- u crtajte Atenu, Spartu, Milet, Mikenu, Troju i Kretu
- u pišite na odgovarajuće mjesto imena mora koja okružuju Grčku: Jonsko more, Sredozemno more i Egejsko more.

2. Odredite točan vremenski slijed događaja i zaokružite slovo ispred njega.

- osnivanje polisa → dolazak grčkih plemena na područje današnje Grčke → širenje mikenske kulture → početak grčke kolonizacije → mračno ili homersko doba

- ☒ b) dolazak grčkih plemena na područje današnje Grčke → osnivanje polisa → širenje mikenske kulture → mračno ili homersko doba → početak grčke kolonizacije
- ☐ c) širenje mikenske kulture → početak grčke kolonizacije → osnivanje polisa → mračno ili homersko doba → dolazak grčkih plemena na područje današnje Grčke
- ☐ d) dolazak grčkih plemena na područje današnje Grčke → osnivanje polisa → mračno ili homersko doba → širenje mikenske kulture → početak grčke kolonizacije

POVIJESNI KONCEPT:

UZROCI I POSLJEDICE

3. Zaokružite tri točna odgovora.

Posljedice prodora grčkog plemena Dorana na poluotok Peloponez jesu:

- ☐ a) razvoj izradbe keramičarskih proizvoda
- ☒ b) pokoravanje starosjedilaca Ahejaca
- ☒ c) podjela društva na tri društvene skupine
- ☐ d) pretvaranje Sparte u trgovačku silu stare Grčke
- ☒ e) pretvaranje Sparte u vojnu silu stare Grčke.

4. Zaokružite tri točna odgovora.

Grčka je kolonizacija započela zbog:

- ☒ a) prenapučenosti polisa
- ☐ b) prevelike poljoprivredne proizvodnje
- ☒ c) nedostatka plodne zemlje
- ☒ d) želje za širenjem trgovine
- ☐ e) malog broja obrtnika u polisima.

POVIJESNI KONCEPT:

KONTINUITET I PROMJENA

5. Pročitajte tekst u kojem je riječ o kontinuitetu naseljavanja poluotoka Peloponeza pa odgovorite na pitanja.

„Argolida zauzima sjeveroistočni dio Peloponeza. To je nepregledno nizanje brdovitih i planinskih izbočina vapnenačkog podrijetla zaobljenih od erozija i ogoljenih tisućljetnom ispašom i uništavanjem šuma koje se spuštaju do prelijepih obala s bezbroj zaklonjenih uvala. Unatoč siromašnim izvorima vode, ovdje uspijevaju agrumi i drugo voće, masline, vinova loza, žitarice – posvuda gdje je oblik i sastav tla omogućio pristup i uzgoj takvih biljaka. Nevjerojatno je bogato arheološko nasljeđe. Otud potječu najstariji dokazi o postojanju ljudskih zajednica na poluotoku (špilja Franchthi iz starijeg paleolitika), svjedočanstva o gusto naseljenosti od neolitika do čitavoga brončanog razdoblja i uvjerljivi znakovi o ponovnom naseljavanju u helenском srednjem vijeku.”

(Durando, Furio, *Drevna Grčka – zora zapada*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1999.)

- a) Što je sve utjecalo na kontinuirano naseljavanje poluotoka Peloponeza, na kojem su se nalazili Miken i Sparta?

Raznolik krajolik i tlo na kojem uspijevaju agrumi i drugo voće, masline, vinova loza i

žitarice.

- b) Od kojeg je razdoblja naseljeno to područje?

Od neolitika.

6. Od ponuđenih pojmova ispišite u nastavku rečenicu koja će oblikovati točnu tvrdnju.

Svaki je grčki polis imao: akropolu – koloniju – agoru – vježbalište – kazalište – kiklopske zidine.

MOGUĆI ODGOVOR: Svaki grčki polis sastojao se od akropole koja je bila okružena zidovima

i agore, uz koju su se nalazili vježbalište i kazalište.

POVIJESNI KONCEPT:

RAD S POVIJESNIM IZVORIMA

7. Što materijalni povijesni izvori pronađeni u Miken govore o mikenskoj kulturi?

MOGUĆI ODGOVOR: Govore o moći i raskoši mikenske kulture te nam otkrivaju djelatnosti

kojima su se bavili njezini stanovnici.

8. Zamislite da ste arheolog koji je pomagao Heinrichu Schliemannu u iskapanju Troje. Jednog dana pronašli ste mnogobrojne materijalne ostatke i zaključili da su povezani s razdobljem Trojanskog rata. Nacrtajte što ste sve pronašli.

Individualni odgovor:

POVIJESNI KONCEPT:
USPOREDBA I SUČELJAVANJE

9. Pročitajte u udžbeniku odlomke „Grčko društvo” i „Sparta”. Kako se u Sparti naziva:

aristokracija: spartijati

demos: perijeci

robovi: heloti

10. Usporedite grčko društvo s društvom u kojem vi živite. Izdvojite što ste uočili (sličnosti, razlike ili možda neka zajednička obilježja).

Individualni odgovor:

GRČKI GRADOVI DRŽAVE - SPARTA I ATENA

POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA

1. Ispunite tablicu.

OBILJEŽJA	SPARTA	ATENA
smještaj polisa	poluotok Peloponez	poluotok Atika
pleme – osnivač polisa	Dorani	Jonjani
vrhovna vlast u polisu	dva kralja	9 arhonata
članovi narodne skupštine	spartijati stariji od 30 godina	svi punopravni Atenjani
dio stanovništva koji nije imao političkih prava	perijeci, heloti	žene, robovi i doseljenici

POVIJESNI KONCEPT:
USPOREDBA I SUČELJAVANJE

2. Usporedite ulogu narodne skupštine u Sparti i Ateni. Izdvojite sličnosti i razlike.

MOGUĆI ODGOVOR: Sličnosti: Narodna skupština i u Ateni i u Sparti potvrđivala je ili odbacivala odluke aristokracije.

Razlika: članovi Narodne skupštine u Ateni mišljenje su iskazivali glasovanjem, a u Sparti grupnim izvikivanjem.

3. Usporedite kako su atenski zakonodavci utjecali na razvoj demokracije u polisu Ateni.

Drakon: zapisao je postojeće zakone i umanjio je moć aristokracije

Solon: ukinuo je dužničko ropstvo

Klisten: Klisten: uveo je ostrakizam

4. Kako je državnik Periklo utjecao na razvoj demokracije u Ateni u V. st. pr. Krista?

MOGUĆI ODGOVOR: Uveo je novčanu naknadu za obavljanje državnih

službi i sudjelovanje u Narodnoj skupštini. Dobnu granicu za

stjecanje prava glasa snizio je na 18 godina.

POVIJESNI KONCEPT:

POVIJESNA PERSPEKTIVA

5. Što je ostrakizam?

Način suđenja kojim bi se osoba koja je smatrana prijetnjom za polis protjerivala na deset

godina iz Atene.

6. Kakvu je važnost imala primjena ostrakizma?

MOGUĆI ODGOVOR: Imala je važnost za očuvanje atenske demokracije.

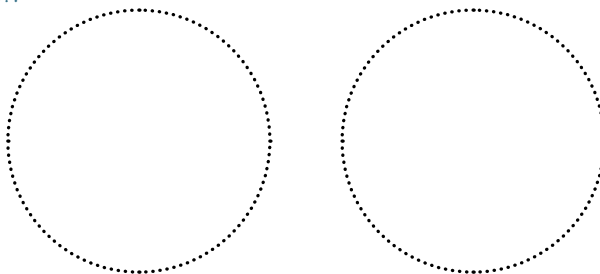

POVIJESNI KONCEPT:

POVIJESNA PERSPEKTIVA

7. Zamislite da ste stanovnik grčkog polisa i da trebate smisliti izgled kovanice svojeg polisa. Pokušajte na kovanici prikazati ono što su grčke kovanice doista imale: boga zaštitnika, prikaz nekog hrama, možda neku životinju ili biljku ili jednostavno dajte mašti na volju.

Individualni odgovor:

FENIČANI I GRCI - POMORCI, TRGOVCI I KOLONIZATORI NA SREDOZEMLJU I JADRANU

POVIJESNI KONCEPT:
VRIJEME I PROSTOR

1. Na slijepoj karti:

- o bojite žutom bojom područje koje su u starom vijeku naseljavali Feničani
- u crtajte točke na odgovarajuća mjesta i upišite imena feničkih kolonija: Gades, Utica i Kartaga
- u crtajte crvenim strelicama smjerove širenja grčke kolonizacije
- o bojite zelenom bojom područje koje su kolonizirali Grci
- iscrtajte okomitim crtama područje Velike Grčke
- u crtajte točke na odgovarajuća mjesta i upišite imena grčkih kolonija: Kirena, Masalija, Neapolis, Fokeja, Bizantij i Sirakuza
- o bojite smeđom bojom područje koje su na istočnoj obali Jadrana kolonizirali Grci
- na odgovarajuće mjesto upišite: Sredozemno more, Jadransko more, Crno more i Egejsko more.

2. Grčka kolonizacija počela je u VIII. st. pr. Krista. Izračunajte koliko je stoljeća prošlo od početka grčke kolonizacije do danas.

Prošlo je 28 stoljeća

3. Odredite točan vremenski slijed događaja i zaokružite slovo ispred njega.

- ☒ a) vođa kolonista traži savjet proroka o osnivanju kolonije → prenošenje svete vatre u koloniju → podjela zemlje kolonistima → donošenje odluke o osnivanju kolonije → prinošenje žrtve bogovima
- b) donošenje odluke o osnivanju kolonije → vođa kolonista traži savjet proroka o osnivanju kolonije → prinošenje žrtve bogovima → prenošenje svete vatre u koloniju → podjela zemlje kolonistima
- c) prinošenje žrtve bogovima → prenošenje svete vatre u koloniju → donošenje odluke o osnivanju kolonije → vođa kolonista traži savjet proroka o osnivanju kolonije → podjela zemlje kolonistima

4. Odredite točan vremenski slijed događaja i zaokružite slovo ispred njega.

- a) dolazak Grka na istočnu obalu Jadrana → utemeljenje kolonije Isse → nastanak Lumbardske psefizme → otkriće hrvatskog Apoksiomena
- b) dolazak Grka na istočnu obalu Jadrana → nastanak Lumbardske psefizme → otkriće Hrvatskog Apoksiomena → utemeljenje kolonije Isse
- c) utemeljenje kolonije Isse → dolazak Grka na istočnu obalu Jadrana → nastanak Lumbardske psefizme → otkriće hrvatskog Apoksiomena
- d) nastanak Lumbardske psefizme → otkriće hrvatskog Apoksiomena → utemeljenje kolonije Isse → dolazak Grka na istočnu obalu Jadrana

POVIJESNI KONCEPT:

UZROCI I POSLJEDICE

5. Ispunite sljedeću tablicu.

	Fenička kolonizacija	Grčka kolonizacija
uzroci	Širenje trgovine	Prenapučeni polisi
posljedice	Kolonije diljem Sredozemlja	Širenje grčkog jezika, pisma, kulture, umjetnosti i religije.

6. Što je Grke privuklo na istočnu obalu Jadrana?

Privukla ih je blaga klima, razvedena obala, mnogobrojni otoci i prirodne luke.

7. Što su bile posljedice grčke kolonizacije istočne obale Jadrana?

MOGUĆI ODGOVOR: Razvoj posredničke trgovine između Grka i ilirskih naroda.

POVIJESNI KONCEPT:

POVIJESNA PERSPEKTIVA

8. Zamislite da ste grčki povjesničar i da s kolonistima putujete brodom prema istočnoj obali Jadrana kako biste stvorili novu koloniju. Vaš je zadatak zapisati kako je protekla kolonizacija.

Individualni odgovor.

9. Zamislite da ste stanovnik nekoga ilirskog naselja i da je u vašoj blizini nedavno stvorena grčka kolonija. Opišite svoj prvi susret s grčkim kolonistima koji su naselili koloniju (izmislite joj ime).

Individualni odgovor.

POVIJESNI KONCEPT:

KONTINUITET I PROMJENA

10. Što su sve kulturno napredniji Grci prenijeli ilirskim narodima?

Prenijeli su im pismo, novac te su ih naučili kako se uzgajaju masline, vinova loza i smokve.

11. Koja je važnost pojave posredničke trgovine između Grka i ilirskih naroda?

Potaknula je proizvodnju raznih obrtničkih proizvoda te razvoj sočarstva i poljodjelstva.

POVIJESNI KONCEPT:
USPOREDBA I SUČELJAVANJE

12. Koji nam materijalni povijesni izvori svjedoče o prisutnosti Grka na istočnoj obali Jadrana u razdoblju starog vijeka?

Lumbardska psefizma, kipovi sačuvani u potpunosti ili djelomično te sačuvani dijelovi

reljefnih prikaza.

13. Ispod slika ispišite što prikazuju i gdje su pronađeni.

Kip Hrvatski Apoksiomen

otok Lošinj

Reljefni prikaz

boga Kairosa, Trogir

Lumbardska psefizma

otok Korčula

RATOWI STARE GRČKE

POVIJESNI KONCEPT:
VRIJEME I PROSTOR

1. Na slijepoj karti:

- upišite na odgovarajuće mjesto imena polisa Atene i Sparte
- na odgovarajuća mjesta označena sabljama upišite mjesta velikih bitaka u grčko-perzijskim ratovima: Maraton, Termopili i Salamina.

2. Izračunajte.

- Prvi veliki sukob Grka i Perzijanaca dogodio se 490. g. pr. Krista na Maratonskom polju. Sukobi su završeni tek 449. g. pr. Krista pobjedom Grka. Koliko su dugo trajali grčko-perzijski sukobi?

Trajali su 41 godinu.

b) U kojem su stoljeću ratovali Grci i Perzijanci?

U 5. st. pr. Krista.

3. Odredite točan vremenski slijed događaja i zaokružite slovo ispred njega.

- a)** pobuna maloazijskih Grka protiv perzijske vlasti → neuspjeli pohod Darija I. Velikoga na Grčku → Bitka na Maratonskom polju → Bitka kod Termopilskoga klanca → Bitka u Salaminskom tjesnacu
- b)** Bitka na Maratonskom polju → Bitka u Salaminskom tjesnacu → pobuna maloazijskih Grka protiv perzijske vlasti → Bitka kod Termopilskoga klanca → neuspjeli pohod Darija I. Velikoga na Grčku
- c)** pobuna maloazijskih Grka protiv perzijske vlasti → neuspjeli pohod Darija I. Velikog na Grčku → Bitka u Salaminskom tjesnacu → Bitka na Maratonskom polju → Bitka kod Termopilskoga klanca

4. Na slijepoj karti:

- a)** žutom bojom obojite Makedoniju i ispišite njezino ime na zemljovidu
- b)** smeđom bojom obojite državu Aleksandra Velikoga
- c)** označite gdje se nalaze: Atena, Pelá, Aleksandrija u Egiptu, Memfis, Babilon, Suza i Perzepol
- d)** označite i upišite imena mjesta velikih bitaka: Heroneja, Granik, Is i Gaugamela
- e)** crvenim točkama označite sva mjesta gdje je Aleksandar Veliki osnovao Aleksandriju.

5. Izračunajte.**a)** Koliko je vremena prošlo od bitke kod Heroneje do danas?*Prošlo je 2358 godina.***b)** U kojem je stoljeću živio Aleksandar Veliki?*U 4. st. pr. Krista.*

POVIJESNI KONCEPT:

UZROCI I POSLJEDICE**6. Zaokružite tri točna odgovora.**

Ustanak maloazijskih gradova protiv perzijske vlasti podignut je:

- ☒ **a)** zbog uništavanja grčke trgovine
- ☒ **b)** zbog prisile na vojnu službu
- ☐ **c)** zbog širenja grčke kolonizacije
- ☒ **d)** zbog ubiranja visokih poreza.

7. Zaokružite tri točna odgovora.

Posljedice grčko-perzijskih sukoba bile su:

- ☒ **a)** potpuno oslobađanje maloazijskih Grka od perzijske vlasti
- ☐ **b)** savezništvo Perzije i polisa Tebe
- ☒ **c)** stvaranje Delskoga i Peloponeskog saveza
- ☒ **d)** nesuglasice između Sparte i Atene.

8. Mnogo ste dosad naučili o Aleksandru Velikome pa pokušajte odgovoriti na sljedeća pitanja.**a)** Što je bio cilj Aleksandrovih osvajanja?*Cilj je bio pobijediti Perziju.*

b) Što ga je zaustavilo na putu daljnjih osvajanja?

Iscrpljenost njegove vojske i njega samoga zbog dugogodišnjih ratovanja.

c) Izdvojite barem dvije pozitivne i dvije negativne posljedice Aleksandrovih osvajanja.

Pozitivne posljedice: upoznavanje novih kultura i stjecanje novih znanja

Negativne posljedice: stradanje stanovništva i uništavanje mnogih gradova

d) Kako se Aleksandar odnosio prema narodima i kulturama osvojenih država?

Aleksandar je prihvaćao kulturu i običaje naroda koje je pokorio.

e) Zašto se nakon Aleksandrove smrti njegova država raspala?

Zbog sukoba njegovih vojskovođa za dijelove njegove države.

9. Koje su bile dugoročne posljedice događaja poznata kao „svadba naroda“?

Miješanje različitih kultura, običaja, religija...

10. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

„Budući da je imao samo jedno oko, kralj Filip II. Makedonski, Aleksandrov otac, ljutio se kada bi netko spomenuo Kiklope ili nešto što se odnosilo na oči. (...) Filipa je u desno oko pogodila strijela ili koplje tijekom opsade Metona 355./354. g. pr. Krista.”

(McKeown, J. C., *A Cabinet of Greek Curiosities*, Oxford University Press, 2013.)

a) Što saznajemo iz teksta o kralju Filipu II. Makedonskome?

Da je imao samo jedno oko.

b) Zašto se Filip II. ljutio kada bi netko spomenuo Kiklope?

MOGUĆI ODGOVOR: Možda je smatrao da mu se netko izruguje kad spominje

Kiklope –jednooke divove iz grčke mitologije.

11. Promotrite slike i odgovorite na pitanje.

Kako sačuvani materijalni povijesni izvori prikazuju Aleksandra Velikoga?

MOGUĆI ODGOVOR: Prikazuju ga kao ratnika.

12. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

„Kada je netko pitao Aleksandra bi li radije bio Ahilej ili Homer, odgovorio je: ‘Što ti misliš? Bi li radije bio olimpijski pobjednik ili glasnik koji najavljuje pobjede drugih ljudi?’”

(McKeown, J. C., *A Cabinet of Greek Curiosities*, Oxford University Press, 2013.)

a) Što iz teksta doznajemo o Aleksandrovim stajalištima?

MOGUĆI ODGOVOR: Volio je pobjeđivati te u pobjedama sudjelovati.

b) Koga bi, prema navedenoj izjavi, Aleksandar izabrao?

Izabrao bi Ahileja.

POVIJESNI KONCEPT:
USPOREDBA I SUČELJAVANJE

13. Fotografija prikazuje glumca Brada Pitta u ulozi Ahileja u poznatome raskošnome povijesnom filmu *Troja* iz 2004. godine. S pomoću fotografije odgovorite na sljedeća pitanja.

a) Kako nam filmovi mogu približiti neke događaje iz prošlosti, poput Trojanskog rata, i zainteresirati nas za tu tematiku?

Individualni odgovor.

b) Što možete s pomoću fotografije iz filma saznati o ratnoj opremi Trojanaca i Grka?

Možemo saznati što je sve činilo opremu vojnika.

c) Koliko vjerno film može prikazati događaje koji su opisani u nekome povijesnom djelu?

Individualni odgovor.

POVIJESNI KONCEPT:
POVIJESNA PERSPEKTIVA

14. Zamislite da živite u IV. st. pr. Krista i da sudjelujete u osvajačkim pohodima Aleksandra Velikoga kao makedonski povjesničar i njegov prijatelj koji zapisuje razne događaje kojima je svjedok i suvremenik, a posebnu pozornost trebate posvetiti samom Aleksandru Velikomu. Kako biste opisali Aleksandra Velikoga i neki događaj u kojemu je sudjelovao?

Individualni odgovor.

15. Pokušajte zamisliti da ste perzijski povjesničar i da je Aleksandar Veliki osvojio vašu domovinu Perziju, zarobio vas i vašu obitelj i prijatelje. Vaša je želja zabilježiti neki događaj povezan s Aleksandrom Velikim. Kako biste ga opisali iz te perspektive?

Individualni odgovor.

POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA

16. Odgovorite na pitanje i riješite zadatak.

a) Kako je maratonska utrka povezana s grčko-perzijskim ratovima?

Jedan je grčki vojnik, prema legendi, trčao od Maratonskog polja do Atene javiti sretnu

vijest o pobjedi Grka. Najduža olimpijska utrka je u njezinu čast dobila naziv maraton.

- b)** Pokušajte na internetu ili pomoću enciklopedije saznati nešto o atletskoj disciplini maratonu. Zapišite svoje spoznaje o toj zahtjevnoj atletskoj disciplini.

Individualni odgovor:

17. Ispunite tablicu.

MAKEDONIJA		
SMJEŠTAJ	OBLIK VLADAVINE	GOSPODARSTVO
Sjeverno od grčkih polisa, planinsko područje uz rijeke Vardar i Strumu	Kraljevina	ratarstvo, stočarstvo, rudarstvo, obrt, trgovina

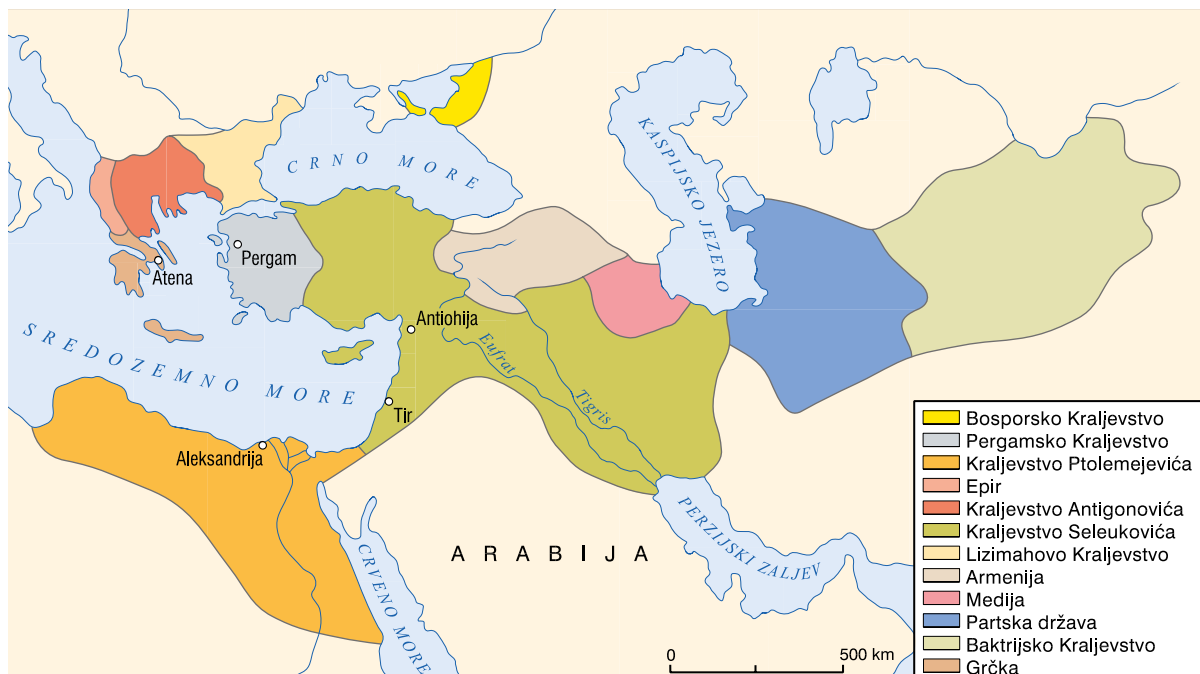
18. Od ponuđenih pojmova ispišite u nastavku rečenicu koja će oblikovati točnu tvrdnju.

Filip II. ojačao je Makedoniju tako što je: uveo red i mir u državu – poticao razvoj rudarstva, ribarstva, trgovine i obrta – reformirao vojsku uvođenjem hoplita i falangi – poticao obrazovanje – uveo filipike.

Filip II. ojačao je Makedoniju tako što je uveo red i mir u državu, reformirao vojsku

uvođenjem falange te poticao razvoj rudarstva, obrta i trgovine.

19. Promotrite povijesne zemljovide i odgovorite na pitanja.

a) Koje su se teritorijalne promjene dogodile nakon raspada Aleksandrove države?

Nastala su tri velika i nekoliko manjih helenističkih kraljevstava.

b) Što su novi vladari učinili s mnogobrojnim gradovima nazvanima Aleksandrija?

Preimenovali su ih.

GRČKO PISMO, UMJETNOST, RELIGIJA, FILOZOFIJA I ZNANOST

POVIJESNI KONCEPT:
RAD S POVIJESNIM IZVORIMA

1. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

„ (...) U osvajanju svijeta Zeusu je pomogla munja koju mu iskovaše kiklopi. I kad je poslije donosio zakone, uvodio običaje i određivao zakletvu, Zeus se nije odvajao od munje. Tako je bio siguran da će njegova volja zauvijek ostati vrhovni zakon. Doduše, odredio je da bogovi budu zaštitnici i upravljači prirodnim pojavama, raznim djelatnostima i mnogim umijećima, ali što su god bogovi učinili, nije bilo učinjeno dok to nije odobrio jedinstveni i neporecivi gospodar (...)”

(Priče o grčkim bogovima, Naprijed, Zagreb, 1992.)

a) Prisjetite se tko su bili kiklopi u grčkoj mitologiji.

Jednooki divovi.

b) Što je bio „zaštitni znak” boga Zeusa?

Munja.

c) Kakve je zadaće odredio Zeus ostalim bogovima?

Odredio je da budu zaštitnici i upravljači prirodnim pojavama, raznim djelatnostima i mnogim umijećima.

2. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanje.

„ (...) Hefest nije imao kud, uze dlijeto i bat. Udario je jednom, dvaput, ali tvrda glava neuništivog Zeusa nije popuštala. Zamahne božanski kovač snažnije no što je ikad zamahivao. Ispod oštra dlijeta grune munja od koje se Hefest svali naznak. Iz oblaka što je šiknuo kroz posjekotinu na Zeusovoj glavi iskoči djevojka, oboružana štitom i kopljem i ratnički podvrisnu.

– Pozdravljam te, oče moćni, i tebe, brate vješti.

– Tko si ti? – dahne Zeus.

– Dobro znaš, oče mudri, tko sam. Lukavo si to udesio. I proroštvo se ispunja, i Metida, moja majka, drugog poroda više neće donijeti. A ti si u Ateni, iz glave umne rođenoj, stekao dostojnu kćer. Stoga hitajmo na Olimp! – poskoči mladica objesno (...)”

(Priče o grčkim bogovima, Naprijed, Zagreb, 1992.)

Što saznajemo o Ateninu rođenju iz ovog teksta?

Saznajemo da je rođena iskakanjem kroz posjekotinu na Zeusovoj glavi.

POVIJESNI KONCEPT:

UZROCI I POSLJEDICE

3. Ispunite tablicu imenima znanstvenika koji su djelovali u razdoblju kada su grčka i helenistička kultura bile na vrhuncu.

FILOZOFIJA	MATEMATIKA	GEOGRAFIJA	POVIJEST
Sokrat	Euklid	Eratosten	Herodot
Platon	Arhimed		Tukidid
Aristotel	Pitagora		

4. Zašto je bilo važno Herodotovo nastojanje da se događaji i osobe iz prošlosti opišu objektivno i istinito?

MOGUĆI ODGOVOR: Zato jer je omogućio da buduće generacije dobiju objektivnan

i istinit prikaz prošlih događaja i osoba.

5. Zaokružite slovo T pokraj točnog odgovora, a N pokraj netočnoga.

Pod utjecajem feničkog alfabeta razvija se u IV. st. pr. Krista grčki alfabet. T N

Grci su gradili hramove u čast svojih bogova. T N

Za održavanja Olimpijskih igara prestajali su ratovi među grčkim polisima. T N

S osvajanjima Filipa II. počinje razdoblje helenizma. T N

6. Preoblikujte tvrdnju ili tvrdnje koje u 3. zadatku nisu točne tako da budu točne.

Pod utjecajem feničkog alfabeta razvija se u IX. st. pr. Krista grčki alfabet.

S osvajanjima Aleksandra velikog počinje razdoblje helenizma.

POVIJESNI KONCEPT:

KONTINUITET I PROMJENA

7. Zaokružite discipline u kojima su se grčki sportaši natjecali na Olimpijskim igrama.

TRČANJE BIKIKLIZAM BACANJE DISKA PLIVANJE
 BACANJE KOPLJA MAČEVANJE SKOK UDALJ BOKS
 HRVANJE UTRKE U KOČIJAMA BRZO HODANJE
 UTRKE U RATNOJ OPREMI

8. Što se promijenilo s obzirom na zastupljenost različitih disciplina na Olimpijskim igrama od tada do danas?

Danas na Olimpijskim igrama ima mnogo više disciplina i sportova.

POVIJESNI KONCEPT:

POVIJESNA PERSPEKTIVA

9. Vidjeli ste fotografije grčke keramike, koja nam je vrijedan povijesni izvor i prikazuje različite prizore iz svakidašnjeg života, iz života grčkih bogova, grčki alfabet i slično. Zamislite i oslikajte svoju amforu kao da ste grčki keramičar.

Individualni odgovor.

10. Pročitajte u udžbeniku odlomak o grčkoj religiji. Zamislite svijet grčkih bogova i nacrtajte ga.

Individualni odgovor.

11. Slike prikazuju grčke povjesničare Herodota i Tukidida. Što ste o njima do sada saznali?

Poznat je kao "otac povijesti" jer je nastojao objektivno i istinito opisati događaje iz prošlosti. U svojem dijelu *Povijest* opisao je grčko-perzijske ratove.

Herodot

Opisao je sukobe grčkih polisa u Peloponeskom ratu.

Tukidid

12. Objasnite važnost njihova nastojanja da objektivno i istinito zapišu događaje, posebno one u kojima su i sami sudjelovali.

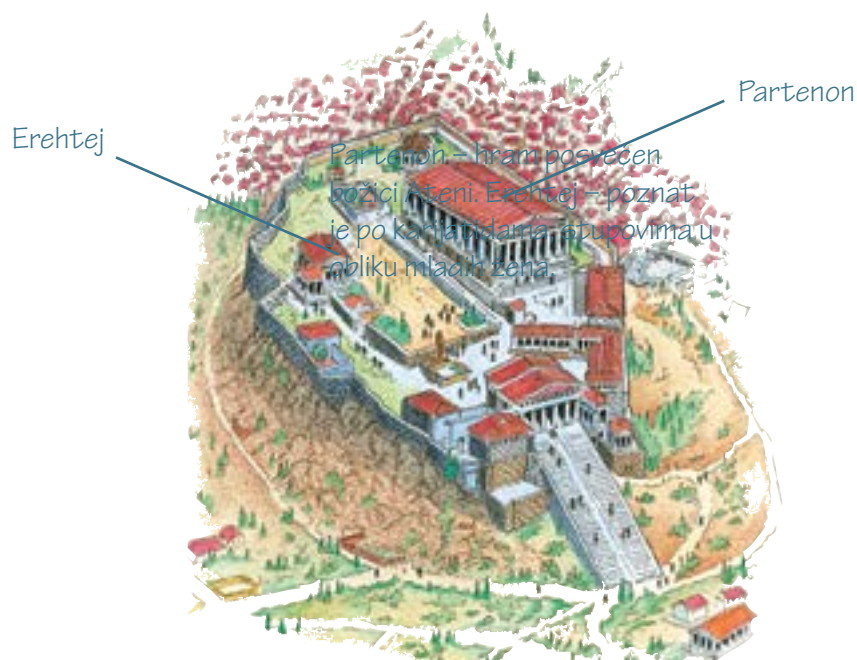
MOGUĆI ODGOVOR: Objektivnim i istinitim zapisivanjem događaja mogli su potaknuti i buduće generacije da isto tako zapisuju.

GRČKA GRADITELJSKA DOSTIGNUĆA, KOMUNIKACIJE I PROMETNICE

POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA

1. Promotrite ilustraciju.

a) Što prikazuje ilustracija?

Atensku akropolu.

b) Označite na ilustraciji hramove Erehtejon i Partenon.

c) Što ste saznali o tim hramovima? Zašto ih do dandanas smatramo reprezentivnim građevinama?

Partenon – hram posvećen božici Ateni. Erehtej – poznat je po karijaidama,

stupovima u obliku mladih žena.

2. Promotrite sliku i odgovorite na pitanje.

Kako nam grčka kazališta svjedoče o izvrsnim graditeljskim sposobnostima starih Grka?

MOGUĆI ODGOVOR: Grčka kazališta bila su jako velika te su mogla primiti mnogo gledatelja.

Imala su izvrsnu akustiku.

POVIJESNI KONCEPT:
RAD S POVIJESNIM IZVORIMA

3. Pročitajte tekst koji opisuje domove i život Grka, a zatim odgovorite na pitanja.

„Stari Grci svoje su domove nazivali *oikos*. Gradili su ih od kamena, opeke ili drva. U nekim je obiteljima pod istim krovom živjelo nekoliko generacija. Iako je muškarac imao glavnu riječ, kuću je vodila žena.

Domovi siromašnih Grka bili su građeni od drva i drugoga krhkog materijala, zbog čega nisu očuvani. No čvrsto građeni domovi bogatih Grka djelomično su očuvani do današnjih dana. Njihove su kuće imale odvojene dijelove za muškarce i žene. U muškim sobama održavala su se primanja gostiju i zabave. Neke su bile ukrašene freskama i mozaicima. Dio kuće namijenjen ženama nazivao se *gynaeikon* (ženske odaje). U njemu su do sedme godine života boravili i igrali se i dječaci i djevojčice. Svakog jutra i svake večeri članovi obitelji okupljali su se u zajedničkoj molitvi koju je predvodio otac. Često su se molili Zeusu, kojega su smatrali zaštitnikom obiteljske imovine.”

(Haydn Middleton, *Ancient Greek Homes*, Heinemann Raintec, 2002.)

a) Po čemu su se razlikovale kuće bogatih i siromašnih Grka?

Kuće bogatih Grka rađene su od kamena, a kuće siromašnih Grka rađene su od drveta
i drugog manje trajnog materijala.

b) Kakvu je ulogu i položaj u kući imala žena, a kakvu muškarac?

Muškarac je vodio glavnu riječ u obitelji, ali kuću je vodila žena.

- c) Čemu je bio namijenjen dio kuće bogatih Grka za muškarce, a čemu dio za žene?

Dio kuće za muškarce bio je namijenjen za zabave i primanje gostiju, a dio kuće za žene

za boravak i igru dječaka i djevojčica do njihove sedme godine.

4. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

„Periklo je s Fidijom pripremao izgradnju hrama Erehteja na atenskoj Akropoli. No građevinski radovi morali su biti prekinuti. Upravo je počeo Peloponeski rat. Potpora naroda koju je Periklo dobio zbog velikih građevinskih radova počela se osipati. Optuživali su Perikla da gradski novac troši samo za svoje prestižne građevine. Fidija, kojega su optuživali da je ukrao dio novca namijenjenog za Atenin kip od zlata i slonovače, bio je prognan pa je utočište pronašao u Olimpiji. Periklo je pao u nemilost i izgubio vlast 432. god. pr. Krista.”

(Najveće kulture svijeta – Grčka, Extrade d. o. o., Rijeka, 2005.)

- a) U kojem je stoljeću počela gradnja hrama Erehteja?

U V. st. pr. Krista.

- b) Zašto su Periklo i Fidija pali u nemilost naroda (demos)?

Perikla su optužili da gradski novac troši samo za svoje građevine, a Fidiju su optužili

da je ukrao dio novca namijenjenog za Atenin kip.

- c) Kako su Periklo i Fidija bili kažnjeni zbog navedenih optužbi?

Fidija je prognan, a Periklo je izgubio vlast.

POVIJESNI KONCEPT:

POVIJESNA PERSPEKTIVA

5. Kako biste ocijenili prometnu povezanost grčkih područja u razdoblju starog vijeka?

MOGUĆI ODGOVOR: Grčka područja bila su bolje povezana morskim nego kopnenim putovima.

6. Što je sve pomoglo boljoj prometnoj povezanosti dijelova Grčke i razvoju komunikacije?

MOGUĆI ODGOVOR: Grci su izgradili brojne putove zbog razgledavanja znamenitosti u

njihovim brojnim gradovima.

RIM

Panteon ili Hram svih bogova rimski je hram sagrađen tijekom vladavine rimskoga cara Hadrijana. Uključite aplikaciju i pogledajte ga sa svih strana.

RAZVOJ RIMA, NJEGOVO TERITORIJALNO ŠIRENJE I PROCES PROPADANJA

POVIJESNI KONCEPT:
VRIJEME I PROSTOR

1. Ispunite tablicu.

	APENINSKI POLUOTOK	GRČKA
klima i zemljopisna obilježja	- klima sredozemna - poluotok s puno planina i malo nizina, okružen s tri mora	- klima sredozemna - poluotok s puno planina i malo nizina, okružen s tri mora
gospodarstvo	- ratarstvo - stočarstvo - obrt - trgovina	- uzgoj vinove loze i maslina, stočarstvo, ribarstvo, pomorstvo i trgovina
stanovnici (plemena)	Gali, Etrurci, Italici (Latini, Umbri, Samničani), Iliri, Grci	Heleni – Ahejci, Eoljani, Jonjani, Dorani

2. Odgovorite na pitanja.

- a) Rimska era počela je prema predaji 753. g. pr. Krista osnutkom grada Rima. Koliko je vremena prošlo od tada do danas?

Prošlo je 2773 godine.

- b) Koliko je to stoljeća?

Nepunih 28 stoljeća.

- c) Koliko je dugo rimska država bila kraljevstvo?

244 godine.

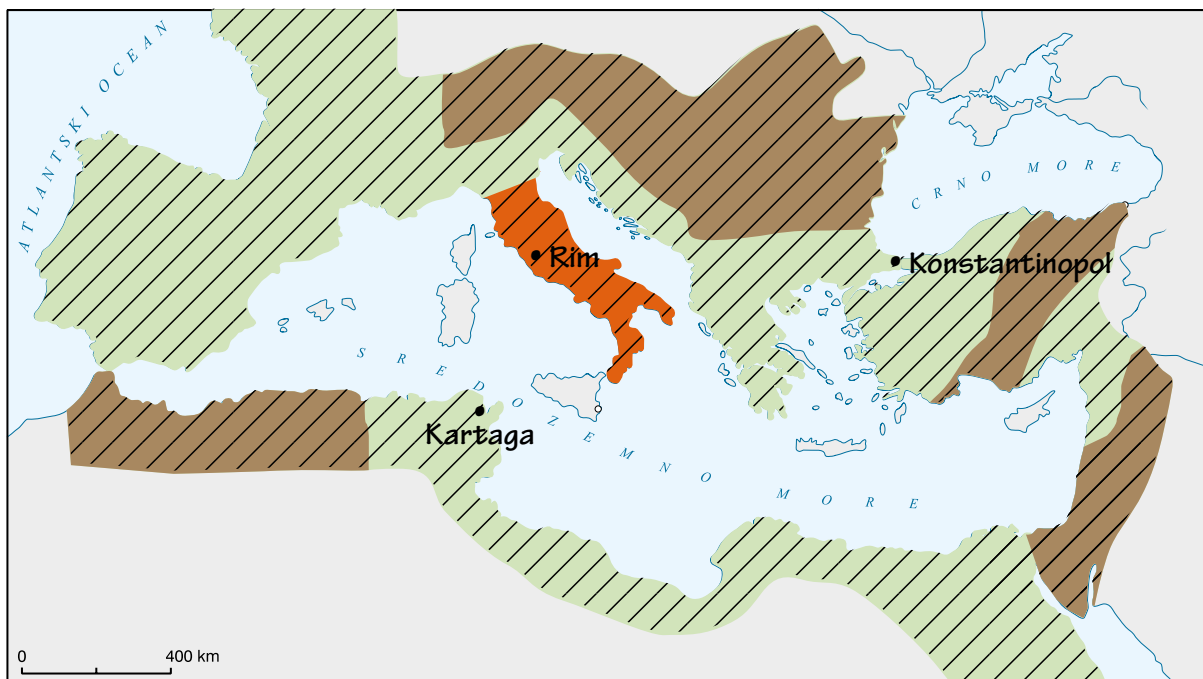
d) Koliko je dugo rimska država bila republika?

482 godine.

e) Koliko je dugo rimska država bila carstvo?

503 godine.

3. Na slijepoj karti:

- o bojite Apeninski poluotok narančastom bojom
- označite na karti Rim, Kartagu i Konstantinopol
- o bojite žutom bojom područje koje su Rimljani osvojili u razdoblju Republike
- o bojite smeđom bojom područja koja su Rimljani osvojili i zadržali pod svojom vlašću u razdoblju Carstva
- iscrtajte kosim crtama područje koje je bilo pod vlašću cara Trajana, u vrijeme kada je Carstvo bilo teritorijalno najveće.

4. Odredite točan vremenski slijed događaja i zaokružite slovo ispred njega.

- osvajanje Apeninskog poluotoka → protjerivanje kralja Tarkvinija Oholog iz Rima → zapisivanje Zakona 12 ploča → pokušaji reforme braće Grakho → organiziranje trijumvirata → punski ratovi → doba principata → doba dominata
- protjerivanje kralja Tarkvinija Oholog iz Rima → pokušaji reforme braće Grakho → zapisivanje Zakona 12 ploča → osvajanje Apeninskog poluotoka → punski ratovi → organiziranje trijumvirata → doba principata → doba dominata

- c) doba principata → doba dominata → protjerivanje kralja → Tarkvinija Oholog iz Rima → osvajanje Apeninskog poluotoka → punski ratovi → zapisivanje Zakona 12 ploča → organiziranje trijumvirata → pokušaji reforme braće Grakho
- d) protjerivanje kralja Tarkvinija Oholog iz Rima → zapisivanje Zakona 12 ploča → osvajanje Apeninskog poluotoka → punski ratovi → pokušaji reforme braće Grakho → organiziranje trijumvirata → doba principata → doba dominata

POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA

5. Objasnite kako se nastanak grada Rima objašnjava prema legendi, a kako nastanak Rima objašnjava znanost.

	LEGENDA	ZNANOST
postanak grada Rima	- osnovala su ga braća blizanci Romul i Rem 753. g. pr. Krista - blizanci su potomci Trojanca Eneje, a sinovi boga Marsa i Ree Silvije - kao djeca bačeni su u rijeku Tiber - pronašla ih je i othranila vučica, a odgojio ih je jedan pastir - na mjestu gdje su pronađeni osnovali su grad Rim	- Rim su u 7. st. pr. Krista osnovali Latini na 7 brežuljaka uz rijeku Tiber - njima su u 6. st. pr. Krista zavlitali Etrurci koji su izgradili Rimski trg te oko grada podigli zid

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

6. Dopunite.

Decimiranje je kažnjavanje smrću svakog desetog rimskog vojnika.

Trijumf je svečani ulazak u Rim vojskovođe pobjednika s povorkom

7. Zašto su Rimljani uveli sustav nagrađivanja i kažnjavanja u vojsci?

Kažnjavanje su uveli s namjerom da ojačaju disciplinu, a nagrađivanje da bi motivirali

vojnike za rat.

8. Zaokružite točan odgovor.

Temeljna jedinica rimske vojske bila je:

- a) falanga c) manipul
b) legija d) centurija.

9. Ispunite tablicu.

PUNSKI RATOVI	TRAJANJE	ISHOD
I. punski rat	266. – 221. g. pr. Krista	poraz Kartage – platila je ratnu odštetu te je ostala bez Sicilije, Sardinije i Korzike
II. punski rat	218. – 202. pr. Krista	Kartaga je platila ratnu odštetu, preala je svoju ratnu mornaricu i Španjolsku, obvezala se da više ne smije ratovati
III. punski rat	149. – 146. g. pr. Krista	Kartaga je srušena sa zemljom te je stvorena provincija Afrika.

10. Ispunite tablicu.**ILIRSKI RATOVI**

UZROCI	POVOD	POSljedICE
- ilirsko gusarenje po Jadranskom moru	- smrt rimskog izaslanika za koju su Rimljani optužili Ilire	- prestalo postojati Ilirsko Kraljevstvo - Rimljani proglasili provinciju Ilirik

11. Među ponuđenim imenima zaokružite one povijesne osobe koje su se udružile i stvorile 1. trijumvirat.

- Gnej Pompej Gaj Oktavijan Marko Antonije
Marko Licinije Kras **Gaj Julije Cezar** Marko Lepid

12. Dopunite rečenicu.

Trijumvirat je savez trojice bogatih rimskih muškaraca radi osvajanja i podjele vlasti.

13. Zašto je osnovan trijumvirat?

Jer je svaki od njih trojice bio svjestan da pojedinačno neće biti dovoljno utjecajan
da preuzme vlast.

14. Što je bila posljedica pobjede Gaja Oktavijana u 2. trijumviratu? Zaokružite točan odgovor.

- a) rimska država slabi
- ☒ b) rimska država postaje Carstvo
- c) nobili preuzimaju vlast u Rimu
- d) počinje razdoblje građanskih ratova

15. Navedite po dva uzroka građanskih ratova u:

Rimskoj Republici	1.	<u>Velike razlike između bogatih i siromašnih</u>
	2.	<u>Borba za vlast.</u>
Rimskom Carstvu	1.	<u>Težnja za oslobađanjem od rimske vlasti.</u>
	2.	<u>Borba za vlast.</u>

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

16. Pročitajte kako je u legendi opisana vladavina Tarkvinija Ohologa. Nakon toga odgovorite na pitanja.

„Priča o svršetku Tarkvinija priča je o propasti Kraljevstva i stvaranju Rimske Republike. Tarkvinije se oženio s kćeri kralja Servija Tulija, no nije dugo podnosio biti kraljev zet. Čim mu se ukazala prilika, on je ubio Servija i prigrabio kraljevsku vlast. Ovo ubojstvo, kojim je počelo njegovo vladanje, ali i kasnija njegova okrutnost i samovolja, pribavili su mu nadimak Oholi. Njegovi sinovi, koji po ćudi i vladanju nisu nimalo zaostajali za ocem, kada su odrasli, činili su nedjela među Rimljanima. Zbog takva ponašanja kraljevske obitelji Rimljani su podignuli ustanak i protjerali Tarkvinija Oholog i njegovu obitelj iz grada.”

a) Zašto je kralj Tarkvinije dobio nadimak Oholi?

Zato jer je ubio kralja i prigrabio kraljevsku vlast, a kao kralj bio je okrutan i samovoljan.

b) Zašto su Rimljani Tarkvinija i njegovu obitelj protjerali iz Rima?

Zato što su on i njegovi sinovi učinili mnoga nedjela među Rimljanima.

17. Publije Flavije Vegecije Renat napisao je na prelasku iz IV. u V. st. priručnik o rimskoj vojnoj vještini. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

„POPIS LEGIJSKOG ORUĐA I NAPRAVA

Legija obično nije pobjeđivala samo borbenošću vojnika, već i vrstom svoga oruđa. Prije svega, opremljena je bila sulicama kojima se ne mogu oprijeti nikakve lorike i nikakvi štitovi. (...) U jednoj legiji obično ima 55 kolnih balista. Zatim, na kolima s volovskom zapregom vozi se deset naoružanih onagara, tj. po jedan za svaku kohortu, da bi se tabor mogao braniti strijelama i kamenima u slučaju da je neprijatelj došao osvojiti nasip. Legija sa sobom nosi i čamce, izdubljene iz jednog debla i opremljene dugom užadi, a katkad i željeznim lancima da bi, povezavši, kako kažu, monoksile i položivši na njih daske, i pješništvo i konjica preko njih bez pogibelji prelazili nepremošćene rijeke koje se ne mogu pregaziti. Legija ima željezne čaklje koje zovu vukovi i željezne srpove pričvršćene na vrlo dugačkom dršku. Zatim, za kopanje opkopa ima trnokope, motike, štihače, lopate, korita i košare kojima prenose zemlju. Ima i pijuke, sjekire, bradve i pile kojima se siječe i pili građa i kolci. Uz to, ima i majstore koji su opremljeni svakakvim oruđem i koji za osvajanje neprijateljskih gradova izrađuju kornjače, rovke, ovnove, bojne kolibe, kako ih zovu, i pokretne tornjeve. I da ne bi, nabrajajući svaku pojedinu napravu, spomenuo previše toga, legija mora sa sobom posvuda nositi sve što se smatra nužnim za bilo koju vrstu rata tako da zapravo čini naoružani grad gdje god se utabori.”

(Publije Flavije Vegecije Renat, *Sažetak vojne vještine*, Golden marketing, Zagreb, 2002.)

* lorika – oklop legionara

a) Kakvim su oruđem i vojnim napravama bili opremljeni rimski vojnici?

Imali su sulice, baliste, kola, čamce, željezne čaklje i srpove, razno oruđe (trnokopi, motike...),

kornjače, rovke, ovnove, pokretne tornjeve...

b) Što je omogućivala takva opremljenost rimskih vojnika?

Omogućivala je lakše osvajanje teritorija / gradova te im je pružala mogućnost da se

utabore gdje žele.

c) Što iz teksta možemo zaključiti o sposobnostima i uvježbanosti rimskih vojnika?

Rimska vojska bila je jako sposobna i dobro organizirana.

d) U tekstu se spominju neke vrste rimskih vojnih sprava i oružja za koja do sada niste čuli. Pokušajte istražiti nešto o njima.

POVIJESNI KONCEPT:
POVIJESNA PERSPEKTIVA

18. S pomoću udžbenika ili drugog izvora obojite crtež legionara. Nacrtajte dijelove vojne opreme koji nedostaju na crtežu.

Individualni odgovor:

19. Car August umro je u 75. godini života, no umjetnici su ga uvijek prikazivali kao mlada i lijepa čovjeka. Što je car time želio postići? Kako je to utjecalo na umjetničku slobodu osobe koja ga je prikazivala?

MOGUĆI ODGOVOR: Želio je postići da ga smatraju snažnim

i moćnim bez obzira koliko je godina imao. To je ograničavalo

umjetničku slobodu osobe koja ga je prikazivala.

RIMSKA KULTURA I SVAKIDAŠNJICA

POVIJESNI KONCEPT:

UZROCI I POSLJEDICE

1. Točno rasporedite ponuđene opise koji objašnjavaju razlike između patricija i plebejaca: vlasnici su velikih zemljišta, nemaju sva politička prava, imaju sva politička prava, obnašaju državne dužnosti, ne obnašaju državne dužnosti, plaćaju poreze, ne plaćaju poreze, služe vojsku, osobno slobodni, rimska aristokracija, demos.

RAZLIKE

PATRICIJI	PLEBEJCI
- vlasnici su velikih zemljišta - imaju sva politička prava - obnašaju državne dužnosti - ne plaćaju poreze - rimska aristokracija	- nemaju sva politička prava - ne obnašaju državne dužnosti - plaćaju poreze - osobno slobodni - služe vojsku - demos

2. Što su bile posljedice neravnopravnog položaja patricija i plebejaca u rimskoj državi?

Plebejci su često dizali pobune jer su bili nezadovoljni svojim položajem i pravima.

POVIJESNI KONCEPT:

USPOREDBA I SUČELJAVANJE

3. Pročitajte izvore i odgovorite na pitanja.

IZVOR 1

„Velika većina stanovnika Rima živjela je u stanovima u višekatnicama (insule)... Insule su bile zlokobno prljave, skućene i u njima je vrlo lako mogao izbiti požar. Popis regija gradskih četvrti Rima iz IV. stoljeća bilježi postojanje 46 602 insule, a samo 1797 samostojećih kuća (domusa)...”

(McKeown, J. C., *A Cabinet of Roman Curiosities*, Oxford University Press, 2010.)

IZVOR 2

„Osobi koja živi u zgradi odakle je bilo što bačeno ili izliveno na mjesto gdje ljudi obično prolaze ili stoje nametnut ću novčanu kaznu od dvostruko većeg troška štete nanesene ili prouzročene.”

(Justinijanov *Digesta* 9.3.1.)

a) Tko je u Rimu živio u insulama, a tko u domusima?

U insulama su živjeli siromašniji stanovnici, a u domusima su živjeli bogatiji stanovnici.

b) Zašto je više ljudi živjelo u insulama nego u domusima?

Zato što su insule bile višekratnice pa je u njima moglo živjeti više ljudi. Isto tako,

u insulama su živjeli siromašni ljudi kojih je u društvu bilo najviše.

c) Što mislite, kako je bilo stanovati u insulama?

Individualni odgovor.

d) S kojim su se problemima susretali stanari insula, a s kojima oni koji su prolazili pokraj insula?

Ljudi u insulama imali su problema zbog prljavštine i skučenog prostora. Ljudi koji

su prolazili pored insula mogli su biti pogođeni otpadom koji su izbacivali stanari.

e) Na koji je način Justinijan mislio riješiti problem stanara insula i prolaznika?

Kažnjavao bi one koji su bacali otpad na mjesto gdje ljudi prolaze ili stoje.

4. Ispunite tablicu pa odgovorite na pitanje.

	RIMSKA OBITELJ	SUVREMENA OBITELJ
članovi obitelji	otac, majka, djeca, robovi	Individualni odgovor
položaj oca	odlučuje o svemu	Individualni odgovor
položaj majke	zadužena za kućanske poslove	Individualni odgovor
položaj djece	sinovi – obrazuju se, kćeri – kućanski poslovi	Individualni odgovor
odnos prema predcima	molili su se dušama predaka i prinosili im žrtve	Individualni odgovor

POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA

5. Pročitajte tekst koji opisuje razlike u načinu života seljaka i bogatih Rimljana, a zatim odgovorite na pitanja.

„Za seljaka na selu nije bilo ni časka odmora. U rano proljeće, kad zemlja omekša, trebalo je početi orati. Ako se posijalo na vrijeme, mogao se očekivati dobar urod, ali da bi se on sačuvao, trebalo je učiniti još mnogo toga. Za ljetnih vrućina čistiti korov i bubnjanjem tjerati ptice, a pred žetvu valjkom poravnati mjesto gdje će se žeti i pripremiti posude u koje će se spremati žito. A koliko je tek posla u vinogradu, od okopavanja do vezanja! Ako želi imati slatkog meda, valja prikupiti pčele nakon rojenja i smjestiti ih u košnice oblijepljene glinom.

Uglednog senatora ne more takve brige. Posljednjih je tjedana bilo odviše senatskih sjednica i jedva čeka sutrašnji dan, kada će otići u svoju kuću izvan Rima. Ta je kuća gotovo raskošnija od njegove kuće u Rimu. Bogata knjižnica, prekrasni kipovi dopremljeni iz Grčke, po zidovima freske. Oko kuće prostire se umjetno sagrađen park s fontanama i sjenovitim trijemovima u kojima je ugodno ljenčariti poslije ukusnog domaćeg ručka.”

a) Kako je izgledao radni dan rimskih seljaka?

Rimski su seljaci cijeli dan radili razne poslove (ovisno o godišnjem dobu).

b) Kako je izgledao radni dan bogatog Rimljanina?

Dane su provodili na sjednicama Senata. Kada sjednica nije bilo, odmarali su se u svojim kućama izvan Rima.

- c) U čemu se njihovi životi razlikuju i što se nije promijenilo od postanka rimske države pa sve do postanka Republike?

Seljaci su uvijek obavljali teške poslove, a bogataši se bavili politikom ili odmarali.

- d) Zaokružite točan odgovor. Promjene u rimskom društvu nastaju nakon velikih osvajanja kada se rimsko društvo mijenja i dijeli na:

1. nobile i proletere
2. proletere i retoričare
3. nobile i patricije
4. plebejce i proletere.

6. Kakve promjene kolonat unosi u rimsko gospodarstvo?

Rimsko gospodarstvo više se nije temeljilo na robovskom radu, već su zemlju obrađivali

koloni – seljaci koji su od bogataša uzimali zemlju u zakup.

POVIJESNI KONCEPT:
RAD S POVIJESNIM IZVORIMA

7. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

Središte političkog i javnog života u vrijeme cara Augusta bio je Augustov forum. Car August obnovio ga je te dao sagraditi mnoge nove građevine. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

„Na Forumu je uvijek bilo živo. Na mjestima gdje su podignute bazilike nalazile su se nekoć prodavaonice s raznovrsnom robom. Ondje je čovjek uvijek mogao sresti prijatelja i znanca. Ugledni Rimljanin smatrao je svojom dužnošću znati po imenu svakoga koga bi susreo na trgu. Dok je Rim bio malen, to je bilo lako, ali poslije su bogati Rimljani vodili sa sobom roba koji bi im došaptavao imena ako bi ih zaboravili. Taj se rob zvao **nomenclator**.

Senatori su se prijepodne žurili u kuriju na sjednicu. Mladići, ako nisu bili na obližnjem Marsovu polju i vježbali ratne vještine ili atletiku, rado su se okupljali oko govornice s koje su se uvijek mogle čuti različite zanimljivosti. Grčki filozof, koji je nedavno došao u Rim, održao je zanimljivo predavanje o pravednosti. Sutra će se pjesnik rodnom iz Verone predstaviti publici svojim recitacijama. Forum je tako bio i škola na otvorenome, dostupna svima koji imaju dovoljno slobodna vremena.

Običan svijet okupljao se na stubama oko hrama ili bazilike i pratio kako se nekoliko igrača kocka ili na urezanim pločama na podu (neke su sačuvane do danas) figura ma igraju igru sličnu šahu.”

a) Zašto je forum bio središte političkog i javnog života Rimljana?

MOGUĆI ODGOVOR: Zato što su se na njemu okupljali i siromašni i bogati Rimljani.

b) Što se sve moglo čuti i vidjeti na forumu?

Na njemu su se mogla čuti različita predavanja i pjesničke recitacije. Tu su se mogli vidjeti ljudi kako kockaju ili se igraju.

c) Kakve su sličnosti i razlike između foruma i današnjih gradskih trgova?

Individualni odgovor.

d) Što mislite o ideji da ljudi u današnje vrijeme zaposle nekoga tko bi bio moderni nomenclator?

Individualni odgovor.

8. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

„Malo tko znao je pripremati tako maštovita jela kao Rimljani. Umijeće kuhara, koji su većinom dolazili iz Grčke ili Male Azije, sastojalo se prije svega u pravljenju najraznovrsnijih umaka. Oni su bili glavni sastojak svakog jela i zbog toga se često prvotni okus mesa i ribe potpuno gubio. Osim svih vrsta mesa domaćih životinja, divljači i riba, Rimljani su voljeli, na primjer, pečenu rodu ili papigu. Riblji je specijalitet bila murina, a od školjki kamenica.

Od pića pilo se mlijeko, najviše kozje, i vino. Vino se gotovo uvijek miješalo s vodom, koja je mogla biti hladna ili vruća, zaslađena medom, pa čak i morska.

Za razliku od bogataša, običan se puk hranio sasvim skromno. Tradicionalno jelo bila je gusta pšenična kaša (puls) s raznovrsnim povrćem. Jeli su obično crni kruh. Uz to malo slane ribe, ovčeginu, jaja i sir. Rimljani nisu poznavali krumpir, rižu, kukuruz, rajčicu, čaj, kavu i šećer, umjesto kojeg su upotrebljavali med.”

a) Što su Rimljani posebno voljeli pripremati?

Rimljani su posebno pripremali razne umake koji su bili glavni sastojak svakog jela.

b) Koje su vrste mesa voljeli jesti?

Voljeli su jesti meso ribe, divljači, domaćih životinja i raznih ptica.

c) Koja su im pića bila omiljena?

Pili su uglavnom kozje mlijeko te vino koje su miješali s vodom.

d) Usporedite prehranu bogatih i siromašnih Rimljana. Što su jeli jedni, a što drugi? Zašto je tomu bilo tako?

Siromašni Rimljani uglavnom su jeli pšeničnu kašu s povrćem te crni kruh. Meso su, za

razliku od bogataša, jeli vrlo rijetko. Razlog tomu je taj što si većinu hrane koju su jeli

bogataši nisu mogli priuštiti.

9. Godine 79. dogodila se erupcija vulkana Vezuva. Pritom su zatrpana tri rimska grada: Pompeji, Herkulanej i Stabije. Najljepši među njima bili su Pompeji. Sve se dogodilo tako brzo da je poginula većina od 20 000 stanovnika. Debeli sloj pepela sačuvao je sve u gradu onako kako je bilo u trenutku prije erupcije vulkana. Zbog toga su Pompeji stoljećima ostali netaknuti. Pročitajte opis grada, a zatim odgovorite na pitanja.

„U vrijeme kada ih je provala Vezuva zatrpana, Pompeji su bili grad okružen zidinama i kulama. Ulice su se većinom sjekle pod pravim kutom i dijelile grad na mnogobrojne četvrti. Stanovnici Pompeja bili su poljoprivrednici, obrtnici i trgovci.

U tadašnjoj se rimskoj povijesti grad nije ničim posebno isticao. Međutim, o njegovu bujnom životu svjedoče ostatci trgovina, radionica, termi, amfiteatra, dvaju kazališta, gimnastičkog vježbališta...

U kućama se vide zidovi mnogih soba oslikani freskama koje prikazuju prizore iz mitologije ili iz svakodnevnog života onoga doba. Dijelovi pronađenoga pokućstva, keramike, metalnog i staklenog posuđa dočaravaju nam opremljenost i uređenost rimske kuće. Na zidovima zgrada s ulične strane žarkim su bojama ispisani stihovi neke pjesme, poziv biračima da glasuju za određenoga kandidata ili je nacrtana kakva duhovita karikatura. Natpisi iznad vrata trgovina pokazuju kakva se roba u njima prodavala. U otkopanim radionicama pronađeni su različiti ostatci alata i oruđa koje su upotrebljavali majstori i obrtnici. Sve su ulice popločene i na mnogim se mjestima vide udubljenja u kamenu koja su načinili kotači kola, a na raskrižjima nailazimo na ostatke javnih fontana. Mnoga su se ljudska tijela, ležeći stotine godina pod pepelom, okamenila i otkrivena su u položaju u kojem ih je zatekla smrt."

a) Što saznajemo iz arheoloških nalaza koji su pronađeni u Pompejima?

MOGUĆI ODGOVOR: Saznajemo kako je grad izgledao, čime su se bavili njegovi

stanovnici, kako su bile uređene kuće te što se prodavalo u trgovinama.

b) Zašto su ti arheološki nalazi vrijedni?

MOGUĆI ODGOVOR: Zato što nam daju podatke o načinu života stanovnika

Pompeja te o izgledu samoga grada.

c) Kako su živjeli stanovnici Pompeja?

MOGUĆI ODGOVOR: Živjeli su u uređenom gradu koji je obilovao različitim

sadržajima. Bavili su se poljoprivredom, obrtom i trgovinom. Njihove kuće bile su

bogato opremljene i uređene.

RIMSKO GRADITELJSTVO I KOMUNIKACIJE

POVIJESNI KONCEPT:

UZROCI I POSLJEDICE

1. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

„Ceste su u rimskoj državi imale osobitu važnost. Usporedo s osvajanjem novih zemalja Rimljani su gradili čvrste ceste koje su Rim povezivale sa svim većim gradovima u Italiji i provincijama. Ceste su imale veliko vojno značenje jer su omogućavale brzo prebacivanje vojske iz jednoga kraja u drugi, a kada je riječ o trgovini, omogućavale su živu razmjenu i transport proizvoda po svim krajevima države. Putovalo se pješice, na konjima ili u kolima, najčešće u skupinama zbog opasnosti od razbojnika. Uzduž putova postojale su gostionice i prenoćišta, a na svakih tisuću koraka bio je postavljen kameni stup – miljokaz, koji je brojem označavao udaljenost od grada Rima.”

a) Zašto su ceste u rimskoj državi bile osobito važne?

Zato što su povezivale Rim sa svim većim gradovima u Italiji i provincijama.

b) Na koje su sve načine ljudi putovali?

Putovalo se pješice, na konjima ili u kolima, najčešće u skupina zbog opasnosti od razbojnika.

c) Potražite u rječniku hrvatskog jezika ili na internetu značenje riječi miljokaz i napišite ga ovdje.

Kameni stup kojim su se obilježavale udaljenosti na svim važnijim rimskim cestama.

d) Uz pomoć učitelja ili učiteljice potražite u literaturi ili na internetu značenje uzrečice „Svi putovi vode u Rim” te ga napišite ovdje.

Individualni odgovor.

2. Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

„Rimljani su došavši u naše krajeve naišli na već izgrađena ilirska naselja, a dijelom su sami podizali nova. Mnoga su naselja sagrađena na temeljima vojnih logora ili po uzoru na njih. Takav je, na primjer, grad Poreč. U njegovu se tlocrtu i danas raspoznaje raspored ulica koje su se sjekle pod pravim kutom. Forum, koji je i danas gradski trg, zadržao je svoj pločnik još iz rimskog razdoblja.

Slično je građen i Zadar, koji se razvio kao rimsko proširenje liburnskog naselja. Današnje ulice tog dijela grada prolaze upravo preko rimskih ulica, ravne su i također se sijeku pod pravim kutom. U dijelu stare gradske jezgre i danas se vide ostatci gradskog foruma.”

a) Kako je nastao grad Poreč?

Poreč je nastao na temeljima vojnog logora.

b) Koji tragovi u Poreču i danas svjedoče o rimskim vremenima?

I danas se raspoznaje raspored ulica koje se sijeku pod pravim kutem, a pločnik

Forum sačuvan je do danas.

c) Tko je živio na području današnjeg Zadra prije dolaska Rimljana?

Živjeli su Liburni.

d) Koji tragovi u današnjem Zadru svjedoče o rimskoj prošlosti grada?

Današnje ulice prolaze preko nekadašnjih rimskih ulica, a i danas su vidljivi ostatci

rimskog Forum.

POVIJESNI KONCEPT:
VRIJEME I PROSTOR

3. Na slijepoj karti:

- upište na odgovarajućem mjestu imena rimskih provincija Dalmacije i Panonije
- upište imena glavnih gradova provincija Dalmacije i Panonije
- kod svake provincije upišite imena još po tri važna gradska središta.

POVIJESNI KONCEPT:
KONTINUITET I PROMJENA

4. Napišite današnja imena sljedećih rimskih gradova na području Hrvatske.

Salona Solin

Mursa Osijek

Pola Pula

Siscia Sisak

Narona Vid (pokraj Metkovića)

5. Kojim gradovima se posve promijenilo ime u hrvatskoj verziji, a kojim gradovima je ime slično onomu iz rimskog razdoblja?

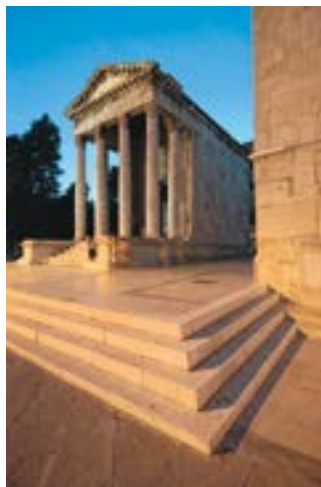
Promjena – Osijek, Vid; Sličnost – Solin, Pula, Sisak

6. Na slikama su prikazane građevine koje su Rimljani gradili na području današnje Hrvatske.

a) Ispod građevina napišite njihove nazive.

Arena u Puli

Augustov hram u Puli

Slavoluk Sergijevaca u Puli

b) Čemu su služile te građevine?

Za zabavu, vjerske obrede i proslave pobjeda.

c) Jesu li slične građevine postojale i prije dolaska Rimljana? Obrazložite svoj odgovor.

Nisu slične. Histri koji su živjeli na tom području prije dolaska Rimljana nisu gradili takve građevine.

RIMSKE RELIGIJE – STARA VJERA, NOVI KULTOVI, KRŠĆANSTVO I ŠIRENJE KRŠĆANSTVA

POVIJESNI KONCEPT:
USPOREDBA I SUČELJAVANJE

1. Ispišite u bilježnicu sve vjere o kojima ste dosad učili na nastavi Povijesti. Razvrstajte ih u dva stupca na monoteističke (jedan bog) i politeističke (više bogova). Odgovorite na sljedeća pitanja.

a) Kojih vjera ima više?

Ima više politeističkih religija.

b) Koje su njihove međusobne sličnosti, a koje razlike?

Većina bogova ima istu funkciju, ali se drugačije zovu.

c) Ima li više sličnosti ili razlika?

Ima više sličnosti.

d) Istražite uz pomoć učitelja/učiteljice koje su vjere danas brojnije, monoteističke ili politeističke. Što mislite zašto je tomu tako?

Individualni odgovor.

POVIJESNI KONCEPT:
USPOREDBA I SUČELJAVANJE

2. Popunite tablicu pa odgovorite na pitanje.

	RIMSKO BOŽANSTVO	GRČKO BOŽANSTVO
bog neba, otac bogova	<i>Jupiter</i>	<i>Zeus</i>
božica braka i obitelji	<i>Junona</i>	<i>Hera</i>
bog rata	<i>Mars</i>	<i>Ares</i>
božica ljubavi i ljepote	<i>Venera</i>	<i>Afrodita</i>

Od koga su Rimljani preuzeli svoja božanstva?

Preuzeli su ih od Etruraca i Grka.

POVIJESNI KONCEPT:
VRIJEME I PROSTOR

3. Na slijepoj karti ucrtajte tri ranokršćanska središta na tlu današnje Hrvatske.

POVIJESNI KONCEPT:
UZROCI I POSLJEDICE

4. Odgovorite na pitanja.

a) Koja je životinja bila simbol ranokršćanskih zajednica? Zašto baš ta životinja?

MOGUĆI ODGOVOR: Riba – javlja se u mnogim Isusovim čudesima te grčka riječ za ribu

daje početna slova imena i obilježja Isusa Krista.

b) Zašto su se prvi kršćani skrivali od vlasti?

Zato što su ih vlasti progonile i ubijale.

c) Tko je progonio kršćane u Rimskom Carstvu? Zašto?

Rimski carevi. Bojali su se pobuna jer je kršćanstvo bilo dosta prihvaćeno kod

siromašnih i potlačenih ljudi.

5. Dopunite rečenice.

Za razliku od cara Dioklecijana, Konstantin Veliki shvatio je da sukobi s kršćanima slabe Carstvo te je 313. g. carskim proglasom u gradu Milanu

kršćanstvo proglasio ravnopravnom vjerom. Taj se proglas o vjerskoj toleranciji

zove Milanski edikt. U V. st. Salona postaje crkveno središte Dal-

macije, a u Panoniji je to postao grad Sirmij.

POVIJESNI KONCEPT:

POVIJESNA PERSPEKTIVA

6. Promotrite slikovni izvor koji prikazuje sv. Jeronima i odgovorite na pitanja.

a) Tko je bio sv. Jeronim? Po čemu je bio poznat?

Individualni odgovor.

b) Kako je prikazan sv. Jeronim? Što radi? Gdje se nalazi? Opišite okruženje u kojem se nalazi. Koje predmete prepoznajete?

Individualni odgovor.

c) Zašto je sv. Jeronim prikazan baš na takav način? Koga je on predstavljao?

Individualni odgovor.

7. Pročitajte izvor i odgovorite na pitanja.

„... Katakombe su složen sustav podzemnih hodnika koji se križaju pod pravim kutom, a šire se poput rešetke ili grane; katkad su hodnici postavljeni i u više razina te međusobno povezani stubama. Pokapalo se u proširenjima hodnika ili u nišama u zidu... koje se zatvaraju kamenim pločama s imenima pokojnika. Prve katakombe pojavile su se u Rimu potkraj I. st., a stoljeće poslije i posvuda po Rimskom Carstvu (Napulj, Sirakuza, Malta, Kirena, Kerč, Mala Azija). Najprije su bile privatno vlasništvo, najčešće neke obitelji ili pogrebne zajednice, a tijekom III. st. uglavnom su postale crkveno vlasništvo. Najveće i najbolje istražene katakombe u Rimu smještene su uz glavne ceste što su vodile u grad, a imena su dobivale prema vlasnicima zemljišta (Domiciline, Prisciline, Komodiline katakombe). Jedne od najvećih su Kalistove katakombe na cesti Via Appia s 235 grobnih odaja u kojima je pokopano i nekoliko papa. Vrhunac razvoja katakombi ide od druge polovice III. st. do prve polovice IV. st.; tijekom V. st. taj je običaj prestao. Katakombe nisu služile samo za ukope nego i za obavljanje liturgije, osobito one vezane uz kult mučenika. Za najvećih progona kršćani su se njima koristili kao skloništima. Zidovi i stropovi katakombi često su oslikani pa su one glavni izvor za poznavanje ranokršćanskog slikarstva (III. i IV. st.); slikarstvo slijedi rimsku tradiciju dajući joj kršćanske sadržaje. Iznad katakombi često su podizane memorijalne crkve. Nakon VIII. st., kada se kosti mučenika prenose u različite crkve, katakombe padaju u zaborav; ponovno ih je otkrio potkraj XVI. st. Antonio Bosio (Podzemni Rim – Roma sotterranea, 1634.). Sustavna istraživanja katakombi počela su u XIX. st. s G. B. Rossijem...”

(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30810>)

- a)** Opišite u pet rečenica kako se mijenjala funkcija katakombi od vremena kada su nastale pa sve do prestanka njihove uporabe.

MOGUĆI ODGOVORI: U početku se se u katakombama obavljali vjerski obredi.

Kršćani su u njima pokapali svoje mrtve. Katakombe su služile i za skrivanje kršćana

od progona. Iznad katakombi često su podizane memorijalne crkve.

SADRŽAJ

Uvod u povijest	4
-----------------------	---

PRAPOVIJEST **10**

Prve ljudske zajednice u prapovijesti.....	11
Izumi mijenjaju život ljudi.....	15
Od skupljača hrane i lovca do ratara, stočara, obrtnika i trgovca	19
Vjerovanja i početci umjetnosti.....	22

STARI ISTOK **25**

Grad postaje gospodarsko središte države.....	26
Društvo i svakidašnjica Starog Egipta i Mezopotamije	30
Razvoj pisma i znanosti na Starom istoku	33
Religije Starog istoka	35

GRČKA **37**

Društveni razvoj u grčkim gradovima državama na Sredozemlju i Jadranu	38
Grčki gradovi države – Sparta i Atena	42
Feničani i Grci – pomorci, trgovci i kolonizatori na Sredozemlju i Jadranu	44
Ratovi stare Grčke.....	48
Grčko pismo, umjetnost, religija, filozofija i znanost	57
Grčka graditeljska dostignuća, komunikacije i prometnice	61

RIM **64**

Razvoj Rima, njegovo teritorijalno širenje i proces propadanja	65
Rimska kultura i svakidašnjica	72
Rimsko graditeljstvo i komunikacije.....	80
Rimske religije – stara vjera, novi kultovi, kršćanstvo i širenje kršćanstva	84